

**ALAPVETŐ JOGOK BIZTOSA
AZ ENSZ NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYE**

NAIH nyilvántartási szám: 40689

Az alapvető jogok biztosának

JELENTÉSE

az AJB-1299/2018. számú ügyben

Érintett szerv:

- Igazságügyi Minisztérium
- Emberi Erőforrások Minisztériuma

2018. február

**Az alapvető jogok biztosának
Jelentése
az AJB-1299/2018. számú ügyben**

Előadó: dr. Murányi Fanni

A vizsgálat megindítása

Az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény (a továbbiakban: Ajbt.) 1. § (2) bekezdés a) pontja kiemelt ombudsmani feladatként nevesíti a gyermekjogok védelmét. Ennek nyomán az alapvető jogok biztosaként a gyermekek jogainak érvényesülését évről évre, változó fókuszpontú, hivatalból indított, átfogó jellegű vizsgálatok keretében monitorozom. A gyermekjogi ombudsmani vizsgálati tevékenységem során a *gyermekek jogellenes elvitelének, illetve visszatartásának* (a továbbiakban együtt: *jogellenes elvitel*) eljárása kapcsán indítottam vizsgálatot. A Hivatalomhoz érkező jelzések, beadványok ugyanis megerősítették az érintettek tájékozatlanságát e területen, az a kép rajzolódott ki, hogy a jogellenes elvitel eseteinek egyre növekvő száma ellenére a hazai ügykezelésben hatáskörrel rendelkező szakemberek ismeretei nem megfelelőek, az alkalmazandó jogszabályok hiányos ismerete a gyermekvédelmi rendszerben jelentős probléma.

A vizsgálat megindítását indokolta, hogy *a jogellenes elvitel, mint jelenség szorosan összefügg a gyermekjogok védelmével, az érintett gyermekek és szülők, törvényes képviselők számára egyaránt megterhelő cselekmény, a nemzetközi dimenzió pedig csak fokozhatja a gyengébb fél kiszolgáltatott helyzetét. A jogellenes elvitel esetében az egyik szülő ugyanis a gyermeket a korábbi szokásos tartózkodási helye szerinti országból egy másik országba elviszi, vagy e másik országban visszatartja, és mindezt úgy teszi, hogy azzal sérti a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti szülői felügyeleti jogokat, miközben az elvitel vagy a visszatartás időpontjában a felügyeleti jogokat a szülők közösen vagy önállóan gyakorolták. A visszatartás itt pedig azt jelenti, hogy a szülő a gyermekkel jogszerűen, ideiglenesen távozik külföldre, de utóbb megváltozik a szándéka és tartósan külföldön marad.*

Tekintettel tehát a *bizonytalan szabályozási helyzetre, a megelőzés, a jogellenes gyermekelvitellel összefüggő eljárások során a tájékoztatási gyakorlat áttekintése* érdekében az Ajbt. 18. § (4) bekezdése alapján hivatalból átfogó vizsgálatot indítottam. Vizsgálatom azt is fel kívánta tární, hogy a területen jelenleg hatáskörrel rendelkező intézmények szakemberei részesülnek-e olyan képzésekben, amelyek során elsajátíthatják az ügykezeléshez szükséges ismereteket és készségeket.

A vizsgálat keretében részletes tájékoztatást kértem az Igazságügy Minisztérium európai uniós és nemzetközi igazságügyi együttműködésért felelős államtitkárától, a Pesti Központi Kerületi Bíróság általános elnökhelyettesétől, az Emberi Erőforrások Minisztériumának család- és ifjúságügyért felelős államtitkárától, a Legfőbb Ügyészség Gyermekek- és Fiatalkorúak Bűnügyeinek Önálló Osztályának vezetőjétől, valamint az országos és egyes megyei rendőrfőkapitányoktól. Vizsgálatom során megkerestem továbbá a fővárosi és más, meghatározott megyei kormányhivatalok gyámügyi és igazságügyi főosztályainak vezetőit, a holland Nemzetközi Jogellenes Gyermekelviteli Központot, valamint a területen működő hazai civil szervezeteket is.

Az érintett alapvető jogok

- a jogállamiság elve és az abból fakadó jogbiztonság követelménye: „*Magyarország független demokratikus jogállam.*” (Alaptörvény B) cikk (1) bekezdés);
- a gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga: „*Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.*” (Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés);
- a tisztességes hatósági eljáráshoz való jog: „*Mindenkinek joga van ahhoz, hogy ügyeit a hatóságok részrehajlás nélkül, tisztességes módon és ésszerű határidőn belül intézzék.*” (Alaptörvény XXIV. cikk (1) bekezdés).

Az alkalmazott jogszabályok

- a Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: Brüsszel II. rendelet);
- 1991. évi LXIV. törvény, a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről (a továbbiakban: Gyermekekjogi Egyezmény);
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.);
- a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.);
- a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.);
- a Polgári Törvénykönyvről 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.);
- a Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában az 1980. évi október 25. napján kelt szerződés kihirdetéséről szóló 1986. évi 14. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Hágai Gyermekelviteli Egyezmény);
- Gyermekek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában, az 1980. évi október 25. napján kelt, az 1986. évi 14. törvényerejű rendelettel kihirdetett szerződés végrehajtásáról szóló 7/1988. (VIII. 1.) IM rendelet (a továbbiakban: a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény végrehajtási rendelete);
- a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet, (a továbbiakban: Gyer.);
- gyermekvédelmi és gyámügyi feladat- és hatáskörök ellátásáról, valamint a gyámhatóság szervezetéről és illetékességéről szóló 331/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Gysr.).

A megállapított tényállás

1. A vizsgálat előzményei kapcsán kiemelendő, hogy a Hivatalomhoz érkező, közvetve vagy közvetlenül jogellenes gyermekelviteli eljárással kapcsolatos, azt érintő panaszbeadványok száma évről évre nő. A panaszbeadványok az eljáró bíróság és gyámhivatal késedelmes munkájáról, az együttműködés hiányáról számolnak be. Amennyiben döntés születik a kapcsolattartásról, annak érvényesítésével kapcsolatban fogalmaznak meg panaszt a hozzám fordulók. A beadványokról általánosságban elmondható, hogy megerősítik az érintett szakemberek, szülők tájékozatlanságáról kialakult képet.

Az AJB-1441/2017. számú ügyben kiadott jelentésemben egy konkrét panaszügy vizsgálata nyomán fogalmaztam meg, hogy a hatóságok tételes jogszabályi rendelkezés hiányában ugyan nem rendelkeznek számon kérhető jelzési kötelezettséggel a jogellenes gyermekelvitel vonatkozásában, de a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvével az áll összhangban, ha ilyen esetekben a tudomásra jutását követően az érintett hatóságok jelzést küldenének a jogellenes gyermekelviteli ügyekben hatáskörrel rendelkező központi hatóság felé.

2. A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény és a Brüsszel II. rendelet az általa meghatározott feladatok végrehajtására *központi hatóság létrehozását* írja elő. A központi hatóságok felvilágosítást, jogi tanácsadást nyújtanak a kérelmezőknek, külföldre továbbítják az iratokat, kapcsolatot tartanak az érintett ország központi hatóságával, valamint közreműködnek a gyermek felkutatásában. Az Igazságügyi Minisztérium Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 7/2014. (XI. 14.) IM utasítás és a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény alapján a magyar központi hatóság feladatait az *Igazságügyi Minisztérium Nemzetközi Magánjogi Főosztálya* látja el.

A területért felelős igazságügyi minisztertől a következő kérdésekben vártam választ:

1. Kértem, hogy a 2010. január 1-től 2015. december 31-ig a jogellenes gyermekelvitellel kapcsolatos statisztikai adatokat bocsássa a rendelkezésemre.
2. Kértem, hogy sorolja fel azon három megyét esetszám szerint, ahol a legtöbb esetben fordult elő 2010. január 1. és 2015. december 31-e között jogellenes gyermekelvitel.
3. Rendelkeznek-e jelenleg belső használatú szakmai protokollal a jogellenes gyermekelviteli ügyek kapcsán? Amennyiben igen, akkor kértem, hogy csatolja azt mellékletként.
4. Tapasztalataik, illetve információik szerint a jogellenes gyermekelviteli ügyek kapcsán igénybe veszik-e, ha igen, akkor pedig milyen arányban az érintettek a közvetítői eljárás (mediáció) lehetőségét? Amennyiben jellemzően nem veszik igénybe, akkor szakmai álláspontjuk szerint mi ennek az indoka? Van-e tudomásuk kifejezetten ilyen ügyekre szakosodott mediátorokról?
5. Ismerik-e a jogellenesen külföldre vitt kiskorúak ügyeivel foglalkozó európai parlamenti közvetítő szolgáltatásait, illetve fordultak-e már hozzá?
6. Tapasztalataik szerint milyen arányban van jelen gyermekpszichológus az érintett gyermek meghallgatásakor? Van-e külön előírás arra, hogy a gyermek meghallgatásakor ki vehet részt?
7. Biztosítanak-e segítséget az érintett gyermeknek az őt ért lelki-testi trauma feldolgozásában, amennyiben igen, akkor milyen szakemberek igénybevételével?
8. Működésük során mely szervezetekkel veszik fel a kapcsolatot a jogellenes gyermekelvitel esetén? A jogellenes gyermekelviteli eseteknek milyen gyakorisággal van gyermekvédelmi előzményük?
9. Volt-e lehetősége a munkatársaknak kifejezetten a jogellenes gyermekelvitel témájával foglalkozó hazai vagy nemzetközi konferencián, képzésben részt venni 2010. január 1-e óta? Kértem, hogy ha igen, akkor válaszához mellékelten ossza meg velem, hogy kik és mely képzéseken.
10. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 4:146. § (2) bekezdése kimondja, hogy a szülői felügyelet a kiskorú gyermek tartózkodási helye meghatározásának a jogát foglalja magában. Így a Ptk. 4:152. § (5) bekezdése szerint a gyermek huzamos időn át – így tanulmányok folytatása, munkavállalás vagy más hasonló célból – önállóan vagy egyik szülőjével mindkét szülő egyetértésével tartózkodhat külföldön. A Ptk. 4:152. § (6) bekezdése szerint a gyermek letelepedés céljából történő külföldre távozásához erre vonatkozó szülői engedély szükséges. Szakmai álláspontja szerint a „szülői engedély” mindkét szülő hozzájárulását jelenti-e?
11. Tapasztalataik szerint milyen okból, okokból történik a jogellenes elvitel? Milyen mértékben játszik szerepet a kapcsolattartás nehézsége, a jogszabályra vonatkozó ismeretek hiánya, illetve a egyes házasságokból, illetve párkapcsolatból adódó sajátos problémák, illetve más okok?
12. Tapasztalataik szerint melyek azok a tipikus élethelyzetek (kockázati tényezők) amelyekben a jogellenes gyermekelvitel megvalósul?
13. Az eljárásukat követően kapnak-e bármilyen visszajelzést az érintett szülőktől? Van-e módjuk utánkövetni az eljárást?
14. Kértem, hogy fejtse ki röviden a jogellenes gyermekelvitel esetén követendő eljárásukat (gyermek felkutatása, ideiglenes intézkedések, visszaviteli eljárás).

Az *igazságügyi miniszter* arról tájékoztatott válaszában, hogy a Magyarországról jogellenesen külföldre vitt gyermek visszahozatala iránti eljárásban a központi hatóság alapvető feladata a *magyarországi kérelmezők igényérvényesítésének megkönnyítése* abban az államban, ahová a gyermeket elvitték. Az eljárás külföldön, azon államban kerül sor, ahová a gyermeket elvitték. A visszaadási kérelem beérkezését követően a jogi képviselő közreműködése nélkül fellépő jogosult részére a

központi hatóság *segítséget nyújt a visszaadási kérelem megfelelő elkészítésében*, a teljes eljárás folyamán *jogi segítséget biztosít* számára. Hiányos kérelem esetén a kérelmezőt hiánypótlásra hívja fel, és szükség szerint közreműködik a szükséges iratok beszerzésében. Megfelelő kérelem esetén intézkedik az *iratok fordíttatása* iránt, majd a fordítással ellátott kérelmet a külföldi központi hatóságnak elküldi. A külföldi eljárás lefolytatása során a külföldi központi hatósággal folyamatosan együttműködik, valamint a kérelmezőt az eljárásról folyamatosan tájékoztatja. A központi hatóságnak további olyan feladatai is felmerülhetnek, amelyek során magyar bírósággal, hatósággal, illetve külföldi bírósággal vagy hatósággal kell felvennie a kapcsolatot (például környezettanulmány, bírósági iratok beszerzése). Néhány esetben a gyermek *Magyarországra való hazahozatalának elősegítése* végett a Külgazdasági és Külügyminisztériummal, valamint a külképviseletekkel, illetve egyéb hatóságokkal veszi fel a kapcsolatot. A magyar központi hatóság a Hágai Gyermekelviteli Egyezményben és a rendeletekben meghatározott feladatai ellátása során sok esetben *szélesebb körű segítséget nyújt a kérelmezőknek*, mint egyes más külföldi központi hatóságok (például a visszaadás iránti kérelem elkészítéséhez nyújtott jogi segítség, költségmentes fordíttatás).

A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárásokban *a bírósági eljárás megindítását megelőzően kiemelt szerepe van a központi hatóságnak*. A beérkezett visszaadási kérelmet megvizsgálja és dönt annak *elfogadhatóságáról*. Amennyiben a gyermek és a kérelmezett ismeretlen helyen tartózkodik, megkeresi a rendőrséget felkutatásuk iránt. Egyes esetekben a gyámhatóság közreműködését kéri annak megerősítésében, hogy a kérelmező által megadott címen valóban ott tartózkodik-e a gyermek. A gyermek veszélyeztetettsége miatti azonnali intézkedést igénylő esetekben szintén az illetékes gyámhatósággal, néhány esetben az Emberi Erőforrások Minisztériumával, esetleg rendőrséggel veszi fel a kapcsolatot. Szükség szerint a gyermek védelme érdekében *védelmi intézkedéseket kezdeményez*, a külföldi hatóság ilyen kérelme esetén az illetékes gyámhatóság vagy bíróság intézkedését kéri.

Ha a központi hatóság a beérkezett kérelmet elfogadja, elsősorban *megkísérli a gyermek önkéntes visszavitelének biztosítását vagy az ügy békés elintézését*. Ennek során a kérelmezettet rövid úton (levélben, esetleg telefonon) megkeresi és a jogi háttér bemutatásával, magyarázatával, vagy akár személyes megbeszélés keretében a gyermek önkéntes visszavitelére hívja fel. Ezzel egyidejűleg a feleket tájékoztatja a mediáció lehetőségéről. *Eltérő megoldás hiányában a központi hatóság intézkedik a bírósági eljárás megindításáról*. Azon kérelmezőknek, akiknek nincs meghatalmazott jogi képviselője Magyarországon, a központi hatóság *meghatalmazást ad a jogosult nevében a hatóság által fizetett jogi képviselőnek*. A központi hatóság az eljárás során közreműködik a bírósági iratok külföldre történő továbbításában, valamint együttműködik a bírósági végrehajtókkal, továbbá a Külgazdasági és Külügyminisztériummal és az Emberi Erőforrások Minisztériumával.

A miniszter álláspontja szerint azonban a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény végrehajtási rendelete *a jelenlegi formájában már több szempontból sem alkalmas a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény és a Brüsszel II. rendelet zökkenőmentes végrehajtásának biztosítására*, miután egyáltalán nem, vagy nem kielégítő szabályokat tartalmaz a központi hatóság feladatainak meghatározása, illetve a központi hatóság, a magyar bíróságok és más hatóságok együttműködése tekintetében. *A végrehajtási rendelet módosítására nem került sor a Brüsszel II. rendelet hatálybalépésekor sem*, így az abból fakadó egyes feladatok sincsenek abban szabályozva. A gyakorlatban a központi hatóság feladatköre már *lényegesen kibővült* további feladatokkal, amelyek *egyáltalán nincsenek a végrehajtási rendeletben szabályozva*. Ilyen feladat például a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 7. cikk c) pontja alapján a gyermek önkéntes visszavitelének vagy az ügy békés elintézésének biztosítása. Emellett a bírósági eljárás során is több olyan feladatkörben jár el a központi hatóság, amelyeket a Brüsszel II. rendelet szabályoz. Például a Brüsszel II. rendelet 11. § (4) bekezdése szerinti esetben a magyar bíróság a központi hatóságok útján szerzi be a korábbi szokásos tartózkodási hely államából a gyermek visszavitele esetére a gyermek védelmére történt intézkedések igazolását. A fentiekre tekintettel szükségesnek tűnik az Egyezmény és a Rendelet hazai végrehajtásához kapcsolódó jelenlegi szabályozásnak egy átfogóbb, a gyakorlati igényeknek jobban megfelelő szabályozással történő felváltása, melynek lehetőségét az minisztérium jelenleg is vizsgálja.

A miniszter beszámolt arról, hogy európai szinten is kezdeményezést tettek annak érdekében, hogy a gyermekek jogszerű külföldre való elvitelére vonatkozó egyes tagállami szabályok könnyen hozzáférhetőek legyenek az érintett szülők számára. A tagállamok belső jogszabályai a polgári és kereskedelmi ügyekben működő Európai Igazságügyi Hálózat honlapján váltak elérhetővé, amely időközben az európai igazságügyi portálra¹ került át.

A központi hatóság rendelkezésére álló statisztikai adatok (2010. január-2015. december) alapján megállapítható, hogy a jogellenes gyermekelvitelt vagy idehozatalt 60 %-ban az anyák, 40 %-ban pedig az apák valósítják meg. Az anyák átlagéletkora jellemzően 32-36 év, míg az apák átlagéletkora 40-45 év. A gyermekek közül 55-65 %-ban a fiúgyermekek érintettek, míg a jogellenes gyermekelvitelben érintett lányok aránya 35-45 %. A jogellenes gyermekelvitelben, illetve idehozatalban érintett gyermekek átlagéletkora mindkét nem tekintetében 6-10 év. A vizsgált időszakban a Budapesten fordult elő a legtöbb eset (158 ügy, 36 %), majd ezt követte Pest megye (79 ügy, 18 %) és Fejér megye (40 ügy, 9 %).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Idehozatali ügyek száma	12	25	23	22	25	28
Elviteli ügyek száma	44	58	74	82	72	111

A központi hatóság tapasztalata szerint az ügyfelek kifejezetten kevés esetben vesznek igénybe mediációt. A jogellenes gyermekelviteli ügyekben a szülők kapcsolata a legtöbb esetben olyannyira konfliktusos, hogy ügyvédi segítséggel inkább a bírói utat választják. A felek között kialakult konfliktus a tapasztalatok szerint már olyan mély, hogy nem képesek felismerni a békés megegyezés fontosságát. Továbbá azért sem vesznek igénybe a mediációt, mert nem ismerik ezt az alternatív vitarendezési formát. Magyarországon emellett alapvetően még nem alakult ki az a felfogás, hogy hatékonyabb, gyorsabb és hosszú távon jobb megoldásokat hozhat a békés megegyezés, illetve jelenleg még nem érhető el professzionális szolgáltatás ezen a területen.

A miniszter szerint szükséges lenne elérni, hogy a felek minél nagyobb arányban, még a bírósági eljárás megindulása előtt vagy azzal párhuzamosan igénybe tudjanak venni mediációs szolgáltatást. Ezen cél elérése érdekében a minisztérium a francia Igazságügyi Minisztériummal és a német Igazságügyi Hivatallal közösen az Európai Unió Bizottságának anyagi támogatásával egy projektet is megvalósított „A mediáció a jogellenes gyermekelviteli ügyekben: békés megoldás a gyermek érdekében” címmel. A projekt során két európai szintű szakértői konferenciát rendeztek és a minisztérium munkatársai részt vettek egy németországi tanulmányúton. Emellett egy nemzetközi szakértőkből álló csapat készített egy kézikönyvet is.² Ez a Németországban és Franciaországban már működő jó gyakorlatok mellett bemutatja az ügyekben érintett egyes szereplők teendőit a mediáció sikeressége érdekében. A kézikönyv továbbá ajánlásokat is tartalmaz, amelyek célja, hogy minél többen ismerjék meg a mediáció lehetőségét.

A minisztériumban jelenleg is zajlik az a szakértői munka, melynek célja a mediációs szolgáltatás elviteli ügyekben történő bevezetésének előkészítése. E munka során az európai uniós projekt tapasztalatai alapján, az Európai Bizottság és a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia ajánlásainak figyelembevételével alakítják majd ki a szolgáltatást. Ez alapvetően a bírósági eljárás előtti mediációra fókuszál, mivel így érhető el leghatékonyabban az ügyek gyors és a gyermek legjobb érdekét maximálisan figyelembe vevő lezárása. A cél, hogy az ügyek többségében elérjék, hogy a felek a mediációs eljárás mellett döntsenek. Egyrészt ez előnyös a feleknek, valamint a minisztérium munkáját is megkönnyíti, másrészt ez a szolgáltatás összhangban van a szaktárca alapvető célkitűzéseivel is. Az ilyen típusú mediációhoz jól képzett, professzionális mediátorokra van szükség, ezért a jövőben egy speciális közvetítői névjegyzék kialakítását és ezzel párhuzamosan egy speciális képzést is

¹ Lásd: https://e-justice.europa.eu/content_lawful_removal_of_the_child-289-hu.do?clang=hu

² Lásd: http://www.kormany.hu/download/7/75/70000/k%C3%A9zik%C3%B6nyv_verzi%C3%B3_HUN.pdf

szükségesnek tartanak. Jelenleg azonban Magyarországon mindössze egy mediátorról tudnak, aki speciálisan ilyen ügyekkel foglalkozik, ám a szakmai munkájáról információik nincsenek.

A minisztérium ismeri a jogellenesen külföldre vitt kiskorúak ügyeivel foglalkozó *európai parlamenti közvetítő tevékenységét*. A kapcsolatfelvétel évekkal ezelőtt megtörtént, a projekt nyitó- és zárókonferenciájára egyaránt meghívták a szolgálat aktuális vezetőjét, de sajnos személyesen nem tudott eljönni, ezért levélben, majd pedig videóüzenetben köszöntötte a konferencia résztvevőit. A projektet követően a szolgálat jelenlegi vezetője hivatalos levélben kereste meg a minisztert és kérte a hivatalos kapcsolattartó kijelölését. A miniszter kapcsolattartónak a minisztérium Nemzetközi Magánjogi Főosztályának vezetőjét jelölte ki.

A rendelkezésre álló információik szerint *a közvetítő szolgáltatásait a lehetőségekhez képest egyelőre még kevesen veszik igénybe*. A közvetítő nem rendelkezik még hosszú évekre visszamenőleg statisztikai adatokkal, de tájékoztatása szerint *2009 szeptembere és 2011 decembere között 98 kérelem érkezett hivatalához*. Ezek közül 45 db a Brüsszel II. rendelettel, 42 db a Hágai Gyermekelviteli Egyezményvel, egy pedig a nemzetközi örökbefogadással összefüggő megkeresés volt és *csupán 10 esetben kezdeményezték közvetítői eljárást*. Az apa (60 eset), az anya (18 eset), jogászok (6 eset) mellett az Európai Parlament Petíciós Bizottságának tagjai (8 eset) és parlamenti képviselők (6 eset) fordultak a közvetítőhöz. Az ügyekben *összesen eddig 123 fiatalos volt érintett a 3-11 éves korosztályból*. Az érintettek közül 76 lány és 47 fiú volt. Az Európai Parlamenti közvetítő által készített dokumentum alapján kijelenthető, hogy az Európai Unió kiemelt figyelmet fordít a jogellenesen külföldre vitt gyermekek ügyeiben a mediáció alkalmazására, azonban a miniszter szerint *a szolgáltatás folyamatos fejlesztése mellett szükséges lenne annak népszerűsítése is*, illetve a tagállami központi hatóságok részére nyújthatna konkrét segítséget egy egységes alapokon nyugvó, szakmailag azonos színvonalú mediációs szolgáltatás bevezetéséhez.

A kapott tájékoztatás szerint a központi hatóságnak a jogellenes gyermekelviteli eljárásokban nincs olyan feladatköre, amely az eljárás lezárását követően – például a gyermek helyzetével, visszailleszkedésével kapcsolatban – *az utánkövetést szabályozná*. Ugyanakkor több esetben a kérelmezőktől kapnak olyan visszajelzést, amelyben megköszönik a közreműködésüket, jelezve, hogy a gyermek sikeresen visszailleszkedett korábbi környezetébe. Egyes ügyekben, amikor a gyermek külföldre való visszaadását rendelte el a magyar bíróság, olyan visszajelzést is kaptak a szülőtől, hogy külföldre való visszatérésüket követően a másik szülő nem tartotta be a magyar bíróság előtt tett nyilatkozatait (például a gyermek és az anya részére nem biztosította a megfelelő lakhatást és ezért anyaotthonba kényszerült). Néhány ügyben arról is információt kaptak, hogy a gyermek a visszavitele után is jelentős problémákkal küzdött, ezért pszichológus vagy pszichiáter segítette az őt ért trauma feldolgozásában és új helyzete elfogadásában.

A központi hatóság nem vezet statisztikát arról, hogy a jogellenes gyermekelviteli eseteknek milyen gyakorisággal van gyermekvédelmi előzménye. A becslésük szerint a központi hatóság közreműködésével folyamatban volt ügyeknek mintegy 10-15 %-ában történt gyermekvédelmi intézkedés a jogellenes gyermekelvitelt megelőzően.

A központi hatóság rendelkezésére álló statisztikákból egyértelműen megállapítható, hogy *a jogellenes gyermekelviteli ügyek száma évről évre folyamatosan emelkedik*. Magyarországról különösen az Európai Unió tagállamaiba viszik ki a szülők egyre nagyobb számban a gyermekeket. A szabad munkavállalás lehetőségével élni kívánva egyre több szülő dönt úgy, hogy a közös gyermeket a másik szülő hozzájárulása, a bíróság vagy a hatóság engedélye nélkül viszi magával külföldre. A jogellenes külföldre vitel okai tekintetében a statisztikákból kitűnően *az ügyek kb. 40-50 %-ában a szülő letelepedés szándékával költözik külföldre a gyermekével*, és jelentős számú ügyben hosszabb idejű külföldi munkavállalás céljából hagyják el Magyarországot és viszik külföldre gyermeküket is. Többször találtak olyan esettel, amikor az itthon maradó szülő hozzájárult ugyan a gyermek bizonyos időtartamú külföldön tartózkodásához, de *ezen időszak elteltét követően a másik szülő mégsem hozta vissza a gyermeket Magyarországra*. Azon ügyekben, amikor a szülő véglegesen vagy hosszabb időre kívánja külföldre vinni a gyermeket, tapasztalataik szerint az ügyek jelentős részében *a szülő nem rendelkezik megfelelő információval a jogszerű külföldre költözés jogi feltételeivel kapcsolatban*.

A vonatkozó jogszabályok ismeretének hiányában a szülők számos esetben úgy viszik el külföldre gyermeküket, hogy egyáltalán nincs információjuk az ellenük megindítható jogellenes gyermekelviteli eljárás lehetőségéről sem. Több ügyben megállapítható, hogy a szülő a külföldre költözését megelőzően ugyan kellő információt kapott a másik szülő hozzájárulásának szükségességéről, azonban *annak hiányában nem kérte a gyámhatóság eljárását*, vagy éppen a *gyámhatósági eljárás elbúzdása miatt időközben már jogellenesen vitte el a gyermekét*. Sok esetben tapasztalja a központi hatóság, hogy a kapcsolattartási joggal rendelkező hátramaradt szülő hozzájárulna a gyermeke hosszabb időre történő külföldön tartózkodásához (például egyetért azzal, hogy egy-két évig külföldön járjon iskolába és nyelvet tanuljon). Miután a gyermekkel való kapcsolattartása így azonban jelentősen megnehezülne vagy korlátozódna, ezért inkább ennek megelőzése érdekében a gyermek Magyarországra való visszaadása iránt indít eljárást.

A statisztikákból kitűnik, hogy míg korábban nagyobb számban a vegyes házasságokból, illetve párkapcsolatokból származó gyermekek voltak érintettek, jelenleg a Magyarországról történő jogellenes külföldre vitel esetén *a legtöbb ügyben már mindkét szülő magyar állampolgár*. Ezen ügyekben a szülő jellemzően a *végleges vagy átmeneti külföldi munkavállalása miatt* viszi a gyermekét magával külföldre, így ezzel elszakítja a szülői felügyeletet gyakorló másik szülőtől vagy annak a gyermekkel való kapcsolattartását akadályozza meg, lehetetleníti el. További nehézséget jelent az a helyzet, amikor *az elvitelt megvalósító szülő külföldön újabb házasságot köt és e házasságából ismét gyermeke születik*. A gyermekelviteli eljárásban a külföldi bíróság ekkor elrendelné a gyermek Magyarországra való visszaadását, de problémát okozhat, ha az anya hazajön az eljárásban érintett gyermekkel, az ugyanis a másik gyermek elszakítását eredményezné a házastársától.

A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszaadása iránti eljárásokban az a jellemző, hogy *a szülők vegyes házasságban vagy párkapcsolatban éltek külföldön* és a magyar állampolgár szülő a párkapcsolatának megromlását követően a másik szülő hozzájárulása vagy a külföldi bíróság engedélye nélkül hozza a gyermeket Magyarországra. Ezen ügyekben sokszor okoznak problémát a *szülők közötti kulturális, nevelési és egyéb különbségek*, amelyek ahhoz vezetnek, hogy a külföldön élő magyar állampolgár szülő helyzete *jelentősen megnehezedik* (például nyelvi nehézségek, munkavállalási lehetőségek hiánya). Több esetben mindehhez fizikai vagy lelki bántalmazás is kapcsolódik, tipikusan a másik szülővel, de néhány ügyben akár a gyermekkel szemben is. Legtöbbször a magyar állampolgár szülő *nem rendelkezik információval arról, hogy a gyermekkel való hazaköltözése jogellenesnek minősül-e* a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti állam joga alapján. Ezek a szülők jellemzően arra hivatkoznak, hogy *„csak” hazaköltöztek Magyarországra* a magyar állampolgár gyermekükkel, mert korábbi szokásos tartózkodási helyük szerinti országban – például munkavállalási lehetőség és nyelvismeret hiányában – a másik szülő segítségével nélkül már nem tudnak a gyermekről gondoskodni. Egyre növekszik azon idehozatali ügyek száma, ahol mindkét szülő magyar állampolgár és jellemző esetben *a külföldön munkát vállaló szülők egyike tér haza a gyermekkel* (például a munkavállalási tervei nem váltak valóra, nem tudott beilleszkedni).

A miniszter összegzésként megfogalmazta, hogy *tapasztalataik szerint a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény által létrehozott rendszer általánosságban is alapvetően kielégítően működik*, az esetek nagy többségében a külföldi központi hatóságokkal történő együttműködésük zökkenőmentes. Mindazonáltal, az ügyek jellegéből adódóan természetesen vannak olyan egyedi ügyek, amelyek elintézése során problémák merülnek fel, ezek azonban nem rendszerjellegűek.

A miniszter kiemelte a megelőzés fontosságát, amelyre az érintett szülők és a velük kapcsolatban álló hatóságok *minél szélesebb körű tájékoztatása útján lát lehetőséget*. Tapasztalataik szerint ugyanis sok esetben a szülők azért járnak el jogellenesen, mert nem rendelkeznek információval arról, hogy a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam joga értelmében milyen feltételek mellett van lehetőség a gyermek jogszerű külföldre vitelére vagy másik államba történő végleges átköltözésre. Ezzel egyidejűleg feltétlenül szükséges a hátramaradó szülő kapcsolattartási jogának rendezése is már a gyermek külföldi tartózkodására tekintettel. Fontosnak tartotta, hogy az adott államban tartózkodó szülők számára könnyen hozzáférhetőek legyenek a gyermek jogszerű külföldre vitelének szabályaira vonatkozó specifikus rendelkezések.

A minisztérium honlapján ezért tájékoztató anyagot^{3 4} tettek közzé a szülők és az egyéb érintettek részére a gyermekelviteli ügyekkel kapcsolatos jogszabályokról, az eljárásokról, valamint a megelőzés érdekében a gyermek jogszerű külföldre vitelének lehetőségéről is.

Végezetül válaszában a miniszter felhívta a figyelmemet arra, hogy ha a jogellenes elvitel már megvalósult, a gyermek helyzetének mielőbbi rendezése érdekében szükséges lenne, hogy az érintett szülőkkel közvetlenül kapcsolatba kerülő hatóságok (például gyámhatóság, rendőrség) *megfelelő információkkal rendelkezzenek a jogellenes gyermekelviteli eljárásról, a megindításának lehetőségéről és a hátramaradt szülőt mielőbb a minisztériumhoz irányítsák. A megfelelő tájékoztatás érdekében a minisztérium készséggel nyújt segítséget a szükséges képzések, előadások megtartásához.*

3. A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény végrehajtási rendelete jelöli ki a *Pesti Központi Kerületi Bíróságot, mint a gyermek jogellenes külföldre vitele ügyében kizárólagos illetékességgel rendelkező bíróságot. A jogellenes gyermekelviteli eljárásban a gyermek visszavitele nem automatikus, egy gyorsított nemperes bírósági eljárásban* döntenek a visszavitel elrendeléséről vagy megtagadásáról. A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 11. cikk (2) bekezdése és a Brüsszel II. rendelet 11. cikk (3) bekezdése szerint a bíróságnak *a kérelem beérkezésétől számított 6 héten belül kell határozatot hoznia.*

A PKKB elnökhelyettesétől a következő kérdésekben vártam választ:

1. Kértem, hogy a 2010. január 1-től 2015. december 31-ig a PKKB előtt jogellenes gyermekelvitellel összefüggő ügyekkel kapcsolatos statisztikai adatokat bocsássa a rendelkezésemre.
2. A jogellenes elviteli ügyekben eljáró bírák tapasztalatai, illetve információi szerint a jogellenes gyermekelviteli ügyek kapcsán igénybe veszik-e, ha igen, akkor pedig milyen arányban az érintettek a közvetítői eljárás (mediáció) lehetőségét? Amennyiben jellemzően nem veszik igénybe, akkor szakmai álláspontjuk szerint mi ennek az indoka?
3. Ismerik-e a jogellenes elviteli ügyekben eljáró bírák a jogellenesen külföldre vitt kiskorúak ügyeivel foglalkozó európai parlamenti közvetítő szolgáltatásait, illetve fordultak-e már hozzá?
4. Minden esetben meghallgatják az érintett gyermeket a bírósági eljárás során? Ki végzi ilyen esetben a gyermek meghallgatását? Milyen kérdéseket tesznek fel neki jellemzően?
5. A jogellenes elviteli ügyekben eljáró bírák tapasztalatai szerint milyen arányban van jelen gyermekpszichológus az érintett gyermek meghallgatásakor? Van-e külön előírás arra, hogy a gyermek meghallgatásakor ki vehet részt?
6. Biztosítanak-e segítséget az érintett gyermeknek az őt ért lelki-testi trauma feldolgozásában, amennyiben igen, akkor milyen szakemberek igénybevételével?
7. Működésük során mely szervekkel veszik fel a kapcsolatot a jogellenes gyermekelvitel esetén? A jogellenes gyermekelviteli eseteknek milyen gyakorisággal van gyermekvédelmi előzményük?
8. Volt-e lehetősége a PKKB ezzel a kérdéskörrel foglalkozó bírónak, esetleg bírósági titkárainak kifejezetten a jogellenes gyermekelvitel témájával foglalkozó hazai vagy nemzetközi konferencián, képzésben részt venni 2010. január 1-e óta? Kértem, hogy ha igen, akkor válaszához mellékelten ossza meg velem, hogy kik és mely képzéseken.
9. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 4:146. § (2) bekezdése kimondja, hogy a szülői felügyelet a kiskorú gyermek tartózkodási helye meghatározásának a jogát foglalja magában. Így a Ptk. 4:152. § (5) bekezdése szerint a gyermek huzamos időn át – így tanulmányok folytatása, munkavállalás vagy más hasonló célból – önállóan vagy egyik szülőjével mindkét szülő egyetértésével tartózkodhat külföldön. A Ptk. 4:152. § (6) bekezdése szerint a gyermek letelepedés céljából történő

³ Lásd: http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/download/9/b2/a0000/jogellenes_gyermekelviteli_GYIK.pdf

⁴ http://igazsagugyiinformaciok.kormany.hu/download/a/b2/a0000/Nemzetkozi_gyermekelvitel_tajekoztato-20140414.pdf

- külföldre távozásához erre vonatkozó szülői engedély szükséges. A PKKB gyakorlata, illetve szakmai álláspontjuk szerint a „szülői engedély” mindkét szülő hozzájárulását jelenti-e?
10. A jogellenes gyermekelviteli ügyekben milyen szempontok szerint állapítják meg a gyakorlatban a gyermek szokásos tartózkodási helyét?
  11. A PKKB kapcsolattartást szabályozó határozatában szerepel-e a külföldi tartózkodás korlátait jelentő szabályozás, mint a jogellenes gyermekelvitel megakadályozását célzó rendelkezés?
  12. A PKKB 2010. január 1-e és 2015. december 31-e között hány alkalommal határozott úgy, hogy nem rendeli el a gyermek visszavitelét? Mely okokra hivatkozva indokolta döntését?
  13. A jogellenes elviteli ügyekben eljáró bírák tapasztalatai szerint milyen okból, okokból történik a jogellenes elvitel? Milyen mértékben játszik szerepet a kapcsolattartás nehézsége, a jogszabályra vonatkozó ismeretek hiánya, illetve a vegyes házasságokból, illetve párkapcsolatból adódó sajátos problémák, illetve más okok?
  14. A jogellenes elviteli ügyekben eljáró bírák tapasztalataik szerint melyek azok a tipikus élethelyzetek (kockázati tényezők) amelyekben a jogellenes gyermekelvitel megvalósul?

A Pesti Központi Kerületi Bíróság (a továbbiakban: PKKB) csoportvezető bírójának válaszában felhívta a figyelmet arra, hogy a PKKB tevékenysége kizárólag a gyermek jogellenes Magyarországra hozatalára korlátozódik. Amennyiben egy gyermeket a magyarországi szokásos tartózkodási helyéről visznek el jogellenesen külföldre, úgy azon állam bírósága rendelkezik illetékességgel az eljárás lefolytatására, ahová a gyermeket vitték. A csoportvezető a gyermekek jogellenes elvitelének és visszatartásának eljárására vonatkozóan a 2010. január 1-től 2015. december 31-ig jogerősen befejezett ügyek vizsgálata alapján az alábbi adatokat közölte:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
idehozatali ügyek száma	18	14	10	11	16	12

2016. január 1-től 2016. június hó 20-ig 11 ügy érkezett, amely az ilyen tárgyú ügyek érkezésének jelentős növekedését jelzi. Az ügyek anyagából megállapítható, hogy nagy számban létesítettek a külföldön dolgozó magyar állampolgárok élettársi kapcsolatot, kötöttek házasságot, melyből közös gyermekük származik. A munkaszerződés módosulása, megszűnése, az élettársi kapcsolatok „meglazulása”, megszűnése, a házassági életközösség megszűnése során jellemzően a magyar állampolgár anyja a kiskorú gyermekkel tér vissza Magyarországra, az apával történő előzetes egyeztetés nélkül. A gyermek viszonylag fiatal átlagéletkora (5-6 év) mellett említést érdemel, hogy egyre gyakrabban fordul elő csecsemők jogellenes Magyarországra hozatala. Ez azt mutatja, hogy a szülők közötti feszültségek a gyermek születését követően megváltozott életviszonyok miatt rendkívül gyorsan kiéleződnek. Problémákat vet fel jogalkalmazói szempontból egy néhány hónapos, anyatejrel táplált gyermek szokásos tartózkodási helyének megállapítása, figyelemmel arra is, hogy az idehozatali megvalósító személy túlnyomó többségben az anyja. Az anyatejes táplálásban részesülő csecsemő vonatkozásában a legtöbb ilyen esetben a visszavitel megtagadását kéri a fél arra hivatkozással, hogy az anyától való elszakítása a gyermek számára elviselhetetlen helyzetet eredményezne. Azon államokban, ahol a társadalmi beidegződés nem olyan mély annak kapcsán, hogy a csecsemőt gondozó fél elsősorban az anyja, ezen kérdés nem bír akkora relevanciával.

A csoportvezető szerint az eljárásokban a jogellenes elvitelt megvalósító, illetve „elszenvedő” szülők életkorára vonatkozóan nem áll rendelkezésre elegendő adat, amelynek az oka az, hogy sok esetben akadályozott volt a fél személyes megjelenése a bíróság előtt, így nem volt

lehetőség a személyes adatainak a rögzítésére. A rendelkezésre álló adatokból jellemzően a 35-45 éves korosztály érintett a legjelentősebb számban az ilyen szülők körében.

A családjogban a Ptk. új Családjogi Könyvének hatályba lépésével is előtérbe került az Európai Parlament és a Tanácsa polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól szóló 2008/52/EK Irányelve (2008. május 21.). A jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitele iránti eljárásokban azonban *a közvetítés inkább a bírósági szakot megelőzően merül fel és legfeljebb párhuzamosan folyik a két eljárás.* Ugyanakkor kiemelendő, hogy nincs arra adat, hogy a bírósági szakot megelőzően igénybe vesznek-e és hányan mediációt. A bírósági eljárás lefolytatására rendelkezésre álló rövid, 6 hetes határidő miatt a bírók jellemzően a tényállás feltárására koncentrálnak, a felek között esetlegesen létrejövő egyezséget azonban jóváhagyják, az ügyeket 6 hét alatt jellemzően érdemben befejezik. A rendelkezésre álló szigorú határidők miatt tehát *a bírósági szakban nincs idő a mediátorok igénybe vételére tolmáccsal, fordítással,* másrészt az sem ismert a bíróság előtt, hogy jelenleg lenne-e egyáltalán olyan mediátor, akinek ez a szakterülete.

A szülők által jogellenesen külföldre vitt gyermekek ügyeivel foglalkozó európai parlamenti közvetítő közvetítői tevékenységét a gyermekek jogellenes Magyarországra hozatala iránti ügyekben *a bírók nem vették igénybe.* A közvetítés lehetőségéről informálódtak, de az eljárási határidő rövidségére figyelemmel eddig igénybevitelére nem volt lehetőség.

A jogellenesen Magyarországra hozott gyermek visszavitele iránti eljárásokban *a gyermeket nem hallgatják meg minden esetben, csak akkor, ha a gyermektől származó információ az ügy érdemi eldöntése szempontjából relevanciával bírhat és a gyermek kora is megengedi.* A gyermek meghallgatásának olyan esetekben lehet jelentősége, ha a kérelmezett ellenkérelmét a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 13. cikkére⁵ (a visszavétel megtagadásának lehetséges okai) alapítja. Ilyen esetekben arra is *bizonyítást kell lefolytatni,* hogy a kérelmező az elvitel vagy visszatartás időpontjában gyakorolta-e ténylegesen az őt megillető szülői felügyeleti jogokat, illetve előzetesen vagy utólag hozzájárult az elvitelhez vagy visszatartáshoz. Avagy a gyermeket visszavitele esetén testi vagy lelki károsodásnak tenné-e ki vagy bármi más módon elviselhetetlen helyzetet teremtene-e számára.

Azt kell feltárni a döntést megelőzően, hogy a gyermek valóban ellenzi-e a visszavitelét és elérte-e már az érettségnek azt a fokát, amikor véleménye számításba vehető. A fentiekkel kapcsolatos tényállás megfelelő feltárását a gyermek meghallgatása során kapott peradatok többnyire elősegítik. 3-4 éves korig a gyermekek még pszichológus szakértő által is nehezen vizsgálhatóak, tehát meghallgatásuk ilyen életkorban fel sem merül. Amennyiben szükséges a meghallgatás, ezekben az ügyekben 6 éven aluli gyermeket jellemzően *pszichológus szakértő hallgatja meg, efelőtti életkorban pedig többnyire a bíróság közvetlenül.*

Az elmúlt 10 évben *pszichológus szakértő kirendelésére igen ritkán került sor.* A közvetlen bíróság általi meghallgatást a bíró végzi, általában a gyermek kora függvényében is egy beszélgető helyzetet kialakítva, nyílt kérdéseket feltéve. Az eljárás az esetek többségében olyan élethelyzetben folyik, amikor a *gyermek krízishelyzetben van* (szokásos tartózkodási helye megváltozott, számára idegen környezetbe kell beilleszkednie, egyik szülőjével való kapcsolattartása elnehezült, a szülők közötti konfliktusok kiélezetté váltak). Így a bíróság kiemelt figyelmet fordít arra, hogy a gyermek számára a bíróság előtti meghallgatás ne legyen érzelmileg túlságosan megterhelő, ezért azt a bírók a gyermekek számára barátságos környezetet nyújtó *gyermekmeghallgató szobákban* folytatják le. Ennek során a beszélgetést igyekeznek úgy alakítani, hogy a családon belüli kapcsolatok, az ő elvitelét megelőző és azt követő élethelyzetek a lehető leginkább feltáruljanak a bíróság előtt.

Az eljáró bírók *szakmai és érzékenyítő képzésen* vesznek részt, mely képzés anyaga felöleli a gyermek meghallgatásának formáit, melyet pszichológus szakértő segítségével sajátítanak el a

---

⁵ Az előző cikkben foglalt rendelkezések ellenére a megkeresett Állam igazságügyi vagy államigazgatási szerve nem köteles elrendelni a gyermek visszavitelét, ha az azt ellenző személy, intézmény vagy más szerv bizonyítja, hogy a) a gyermek felett felügyeleti joggal rendelkező személy, intézmény vagy más szerv az elvitel vagy elrejtés időpontjában nem gyakorolta ténylegesen e jogokat, illetve előzetesen vagy utólag hozzájárult az elvitelhez vagy elrejtéshez; b) a gyermeket visszavitele testi vagy lelki károsodásnak tenné ki vagy bármi más módon elviselhetetlen helyzetet teremtene számára.

bírák. Emellett a szülők idéző végzésével együtt kerül kiadásra a gyermeknek szóló tájékoztatás, amely a gyermek életkorának megfelelően leírja, hogy őt miért idézte be a bíróság, milyen minőségben (érdekelt, tanú). Tájékoztatást kap arról is a gyermek, hogy ha a szülői felelősség, elhelyezés, szülői felügyelet kérdéséről kell dönteni, a bíróság a gyermek véleményét kérdezi meg, így a döntés felelőssége a bíróságé, nem a gyermeké. Az eljárás lefolytatására a bíróságnak mindössze 6 hét áll rendelkezésére, így az idő rövidsége sem segíti külső szakemberek igénybevételét.

A csoportvezető szerint a jogellenes gyermekelviteli ügyekben az esetek többségében nincs gyermekvédelmi előzménye a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti államban.

A gyermekek jogellenes külföldre vitelének hátterében szinte minden esetben a szülők kapcsolatának megromlása áll, és az egyik szülő ilyenkor a saját „hátszágába”, saját családjának közelségébe kíván visszatérni. Gyakoriak a határon átnyúló emberi kapcsolatok esetén a kulturális különbségek, amelyek a kapcsolat diszharmoníája esetén különösen felerősödnek. Előfordul olyan is, hogy az állampolgárságtól eltérő államban élő szülő családon belüli erőszak megtörténte esetén kellő nyelvtudás hiányában vagy csak a kiszolgáltatottság érzése miatt nem a szokásos tartózkodási hely szerinti államban fordul védelemért, hanem egyszerűen „elmenekül” a hazájába. Igen gyakori az a téves feltevés, hogy az adott állampolgárságú gyermeket az állampolgársága szerinti országba minden további nélkül el lehet vinni, hiszen csak „hazamegy”. Előfordul olyan is, hogy a jogi ismeretek hiánya is közrejátszik a jogellenes elvitelben, például külképviseletől, konzulátustól kapott téves tájékoztatásra is hivatkoztak már az elvitelt megvalósító szülők.

A csoportvezető kiemelte, hogy a nemperes eljárásban részt vevő felek többnyire *érzelmileg krízishelyzetben lévő emberek*. A kérelmező krízishelyzetben van azon okból kifolyólag, hogy a gyermeke egy tőle akár több ezer kilométer távolságra lévő országban van, amely egyértelműen a kapcsolattartás elnehezülését – vagy ellehetetlenülését – vonja magával. Többnyire azonban a kérelmezett is krízishelyzetben van, mivel azért hozta a gyermeket „haza” Magyarországra, mivel korábbi párkapcsolata megromlását követően nem lát más lehetőséget.

Egyfajta *tendenciaként figyelhető meg*, hogy az Európai Unión belüli szabad munkavállalás jogával élve házaspárok, élettársak külföldön próbálnak szerencsét abból a célból, hogy a jobb életviszonyok reményében életminőségüket javítani próbálják (ezen esetekben tipikusan mindkét fél magyar állampolgársággal rendelkezik). A külföldön munkát vállaló féllal családjegyesítési céllal együtt utazik a gyermeket gondozó szülő és a – többnyire csecsemő, kisgyermekkorú – gyermek. Ezen esetekben azonban a kapcsolat megromlását követően egyértelművé válik a gyermeket gondozó szülő számára, hogy – nyelvismeret, munkatapasztalat hiányában – a további külföldön tartózkodása egzsztenciálisan lehetetlenné válik. Nincs anyagi forrása a költségek fedezésére, nem tud elhelyezkedni a munkaerőpiacon, a saját és gyermeke megélhetése kerül veszélybe, kiszolgáltatott helyzetében nem lát más lehetőséget, és többnyire ezért dönt a hazaköltözés mellett.

Szintén megfigyelhető a *párkapcsolati erőszak megjelenése* ezen nemperes eljárásokban. Ha a gyermeket gondozó szülő – többnyire az anya – egy bántalmazó kapcsolatban él, a krízishelyzet kiéleződést követően (mivel nem rendelkezik szükséges ismeretekkel az adott ország ilyen típusú intézményi vagy jogszabályi hátterét illetően) a biztonságos családi környezet védelmét keresve hozza haza a gyermeket Magyarországra. Erre a Brüsszel II. rendelet értelmében nem feltétlenül van lehetősége, hiszen ha megállapítható, hogy a gyermek szokásos tartózkodási helye szerinti országban megfelelő intézkedések történtek annak érdekében, hogy a visszavitel után biztosítsák a gyermek védelmét, a bíróság nem utasíthatja el a gyermek visszavitelére irányuló kérelmet.

A rendelkezésre bocsátott táblázat alapján megállapítható, hogy *hozzávetőlegesen azonos arányban dönt a bíróság a visszavitel elrendelése, illetve annak megtagadása vonatkozásában*.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Elrendelték-e a gyermek visszavitelét?	igen 8	igen 7	igen 3	igen 3	igen 5	igen 5
	nem 8	nem 4	nem 4	nem 6	nem 4	nem 5

A visszavitel elrendelésének *megtagadása nagyon sokféle okra* hivatkozással történhet, így például:

- a gyermek legjobb érdekére hivatkozással (az itteni környezetbe már beilleszkedett, társas kapcsolatai megszilárdultak);
- a kérelmező korábbi nyilatkozatával hozzájárult a Magyarországra hozatalhoz;
- a kérelmező az anyakönyv szerint nem rendelkezik szülői felügyeleti joggal;
- a gyermek nem ismeri a korábbi szokásos tartózkodási hely szerinti ország nyelvét;
- a kérelmező és a gyermek közötti kapcsolat megszakadt, illetve teljesen kiüresedett;
- a család kétlakisága ellenére megállapítható, hogy az életterük központja Magyarországon volt, így a gyermek szokásos tartózkodási helye is Magyarország, amelynek következtében az itt tartózkodása nem minősül jogellenesnek;
- a gyermek csecsemőkora és anyatejes táplálása miatt az őt gondozó anyától való elszakítása számára elviselhetetlen helyzetet okozna;
- a kérelmezett a szülői felügyeleti jogokat kizárólagosan gyakorolja;
- a gyermeket nevelő szülő (kérelmezett) külföldi anyagi egzisztenciájának hiánya;
- az okafogyottság: a gyermeket Magyarországra hozó szülő a gyermekkel már visszatért az eljárás során a korábbi szokásos tartózkodási hely szerinti országba;
- a kérelmező utólagosan hozzájárult a gyermek Magyarországon való tartózkodásához;
- az elvétel nem volt jogellenes.

A bírósági eljárás egyik kulcsfontosságú, jogellenességet megalapozó tényezője *a gyermek szokásos tartózkodási helye*. Ennek a jogi fogalomnak *nincs jogszabályi definíciója*, a szokásos tartózkodási helynek mérlegeléssel történő megállapítása során a magyar bírói gyakorlat részben a gyermekkel kapcsolatos tényeket, részben a szülők akaratát veszi figyelembe.

A bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása érdekében a Kúria – többek közt – elvi bírósági határozatokat tesz közzé. A Legfelsőbb Bíróság a 950/2003. számú polgári elvi határozatában⁶ jelölte meg a *szokásos tartózkodási hely fogalmát*. Az értelmezés szerint a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény által védett jogi érdek a szülői felügyeleti jog sérthetlenségének biztosítása, természetesen a gyermek érdekeivel összhangban. A felügyeleti jog alapvető elemét jelentő gondoskodás helyszíne azonban nem a jogi értelemben vett lakóhely vagy tartózkodási hely, hanem az a hely, amely huzamosabb ideig és akár a véglegesség szándéka nélkül is a szülő és a gyermek együttélésének a természetes és zavartalan helyszíne, ideértve a megfelelő közös lakást, a gyermeket eltartó szülő munkahelyét és azt a mikroközösséget is, ahová az adott időszakban a gyermek beilleszkedett. A szokásos tartózkodási hely a fenti feltételek megvalósulása esetén nem függ attól, hogy azt a felügyeleti jogot együttesen gyakorló szülők nem szánták véglegesnek.

4. Az *Emberi Erőforrások Minisztériumának szociális ügyekért és társadalmi felzárkózásért felelős államtitkára* szerint a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 3. § (2) bekezdése alapján az igazságügyi miniszter tud releváns információkat rendelkezésre bocsátani a jogellenes elvétel témakörében. Mivel az eljárás a bíróság előtt zajlik, az államtitkárságnak nincsenek adatai és információi.

5. A *Legfőbb Ügyészség Közérdekvédelmi Főosztályának főosztályvezető ügyésze* arról tájékoztatott, hogy a Ptk. 4:193. § (1) bekezdése a szülői felügyeleti jog megszüntetése és visszaállítása iránti eljárás kezdeményezésére ad felhatalmazást az ügyésznek, viszont *ezekben az eljárásokban nem merült fel a jogellenes gyermekelvitelre vonatkozó adat*. A vizsgálathoz kapcsolódó eljárásokban – a szülői felügyelet gyakorlásának bírósági rendezésében (Ptk. 4:167. §), valamint a szülői felügyelet gyakorlásának és a gyermek elhelyezésének megváltoztatásában (Ptk. 4:170. §) – *az ügyész eljárás-kezdeményezési jog nem illeti meg, így az ilyen jellegű bírósági ügyekről, a részvételét megalapozó feltételek hiánya miatt nem is értesült*.

⁶ Lásd: <http://www.kuria-birosag.hu/hu/elvhat/9502003-szamu-polgari-elvi-hatarozat>

6. A vizsgálat során megkerestem az *Országos Rendőr-főkapitányság és a Budapesti Rendőr-főkapitányság vezetőjét*, valamint a Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság, a Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság, a Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság és a Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság *megyei rendőr-főkapitányait*.

6.1 A rendőrség eljárásában nehezen vizsgálható a jogellenes gyermekelvitel jelensége, mivel a hatályos Btk. nem nevesíti a jogellenes gyermekelvitelt, mint bűncselekményt. Az Országos Rendőr-főkapitányság (a továbbiakban: ORFK) vezetőjének tájékoztatása szerint a rendőrség a jogellenes elvitellel kapcsolatos ügyekben kizárólag akkor jár el, ha kiskorú veszélyeztetése, a kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása vagy a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása bűncselekmények gyanúja miatt feljelentés érkezik a hatósághoz.

A Btk. 210. §-a szerinti kiskorúval való kapcsolattartás akadályozása bűncselekmény esetén a magyar büntetőjog a kiskorúval való kapcsolattartást szabályozó bírósági, hatósági határozat betartásához fűződő érdeket védi és feltételezi az eljárási bírság kiszabását. A Btk. 211. §-a szerinti kiskorú elhelyezésének megváltoztatása bűncselekmény esetén a büntetőjog a gyermek elhelyezéséről rendelkező bírósági vagy hatósági határozat érvényesüléséhez fűződő érdeket védi. A tényállási elem az elhelyezés tartós megváltoztatása, ami az ORFK szerint jelenleg súlyos jogalkalmazási nehézségeket eredményez, mivel hiányzik a tartósság értelmezésének egységessége. Látható, hogy a jogellenes elvitel cselekményén túl többletfeltételek szükségesek ahhoz, hogy büntetőeljárás kezdeményezésére – így a rendőrség intézkedésére – kerüljön sor.

6.2 A *megkeresett rendőr-főkapitányságok* a jogellenes gyermekelvitellel kapcsolatos eljárásaikban a következő intézkedésekről számoltak be. A jogellenes gyermekelvitel tisztázásához beszerzik a gyermek elhelyezésével, a kapcsolattartással összefüggő bírósági, gyámhatósági határozatokat, ezért rövid úton *azonnali intézkedésként megkereséssel élnek* az illetékes szervek felé. Ha rendelkezésre áll a gyermek elhelyezésére vonatkozó végrehajtható határozat és megállapítható, hogy a szülői felügyeleti jogot e határozat alapján gyakorló szülő beleegyezése nem történt meg a gyermek elviteléhez, illetve bizonyítható a gyermek elhelyezésének tartós megváltoztatására, a gyermek elrejtésére irányuló célzat, akkor széleskörű adatgyűjtés következik a jogellenes cselekménnyel megalapozottan gyanúsítható személy lakhelyén, tartózkodási helyén, munkahelyén.

Ha a gyermek holléte továbbra is ismeretlen, úgy a gyermek körözésének elrendelése történik meg, illetve bűncselekmény tényállási elemeinek fennállása esetén sor kerül a nyomozás elrendelésére. Amennyiben a gyermek felkutatása eredménnyel jár, akkor a rendőrség a körözést visszavonja és a gyámhivatal közreműködésével a gyermek visszaadásra kerül a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő részére, a rendőrség pedig lefolytatja az eljárást az elkövetővel szemben. Ha arra vonatkozó információ merül fel, hogy a gyermeket külföldre vitték, *belföldi, európai, illetve nemzetközi elfogatóparancs kibocsátása*, belföldi, nemzetközi jogsegély alkalmazása útján intézkednek az elkövető felkutatásáról. A külföldön megtalált kiskorúak gyermekvédelmi intézményben kerülnek elhelyezésre mindaddig, míg hazaszállításuk meg nem történik. A Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság kiemelte, hogy 2003 óta családi összekötő tiszti rendszerük keretein belül a munkatársaik fokozott érzékenységgel reagálnak a gyermekek védelmével kapcsolatos ügyekre.

Általánosságban a rendőr-főkapitányságok beszámoltak arról, hogy a magyar állampolgárok egy része nem tudja, hogy gyermekük jogellenes külföldre vitele vagy visszatartása esetén melyik hatóságtól kaphat segítséget. Ezért amikor a rendőrséghez fordulnak és nem állnak fel azon törvényi feltételek, amelyek alapján a rendőrség intézkedhet, akkor megkapják az Igazságügyi Minisztérium által kidolgozott *Nemzetközi gyermekelviteli tájékoztatót* és felvilágosítást arról, hogy a gyermek visszaadása iránti igény érvényesítéséhez a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény, valamint uniós rendelet alapján az egyes államok által erre kijelölt központi hatóságai nyújtanak segítséget.

Mivel a Btk. nem nevesíti a jogellenes gyermekelvitelt, mint bűncselekményt, ilyen módon az a bűnügyi statisztikában sem szerepel. A megkeresett rendőr-főkapitányságok sem tudtak

pontos statisztikát közölni az esetek számára nézve. Példaként említhető, hogy Baranya megyében jogellenes gyermekelvitellel kapcsolatban 2011 és 2016 között 2 esetben indult büntetőeljárás kiskorú elhelyezése megváltoztatásának vétsége miatt. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 2010. január 1-je és 2016. május 31-e között 6 esetben indult büntetőeljárás kiskorú elhelyezése megváltoztatásának vétsége miatt jogellenes gyermekelvitellel összefüggésben. Győr-Moson-Sopron megyében 2011. január 1-e és 2016. május 31-e között 4 esetben indult és zárult le büntetőeljárás kiskorú elhelyezésének megváltoztatása végett jogellenes elviteli esetekben.

Az ORFK tapasztalatai szerint jogellenes gyermekelviteli ügyek esetében a szülők *nem veszik igénybe a közvetítői eljárást*, amelynek oka, hogy közöttük elmérgesedett a viszony. A Csongrád megyei gyermekjóléti központ vezetőjének tájékoztatása szerint azonban képzettsége és hasonló esetekre vonatkozó tapasztalatai alapján mediátoruk az érintett felek közötti párbeszéd helyreállítása, a kompromisszumkeresés, az újbóli elvitel megelőzése érdekében ilyen ügyekben is hatékonyan fel tud lépni. Az ORFK tapasztalatai szerint a kiskorúakat érintő büntetőeljárásokban elég gyakori a mediáció alkalmazása, *a gyermekelviteli ügyekben viszont ritkán fordul elő*, hogy a felek ilyen segítséget vennének igénybe. Ennek hátterében általában a kapcsolat elmérgesedése, a kompromisszumos megoldások elutasítása áll. Előfordul, hogy a külföldre távozó fél célja a gyermekelhelyezés megváltoztatása, a kapcsolattartás újrászabályozása, így titkolja a tartózkodási helyét, *nem hajlandó a kommunikációra, megállapodásra, még a mediátorral való kapcsolatba lépésre sem*.

A Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság a jogellenes gyermekelviteli ügyek kapcsán kevés tapasztalattal bír, azonban információik szerint az ilyen ügyekben a szülők eleve nem akarnak egyezkedni egymással, vagy korábban már megpróbálták megegyezni, de az nem sikerült. Éppen ez a feloldhatatlan konfliktus vezet a jogellenes cselekmény elkövetéséhez, illetve ahhoz, hogy közvetítői eljárást sem vesznek igénybe a felek. A Budapesti Rendőr-főkapitányság tapasztalatai szerint a jogellenes gyermekelviteli ügyekben érintett szülők nem veszik igénybe a közvetítői eljárást, melynek oka vélhetően a két fél közötti elmérgesedett viszony, illetőleg a hosszú ideje tartó súlyos konfliktushelyzet, amely megakadályozza annak felismerését, hogy a gyermek érdekében kompromisszumra van szükség. Kifejezetten a jogellenes gyermekelviteli ügyekre szakosodott mediátort egyik rendőr-főkapitányság sem ismert. A jogellenesen külföldre vitt kiskorúak ügyeivel foglalkozó európai parlamenti közvetítő szolgáltatásait a rendőr-főkapitányságok alapvetően ismerik, de még nem fordultak hozzá.

A rendőr-főkapitányságok *nem számoltak be olyan jogellenes elviteli esetről, ahol a gyermek meghallgatására került volna sor*. A 14. életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről szóló 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet vezette be a korábban gyermekmeghallgató szobának nevezett *különleges meghallgató szoba jelölést*. A különleges meghallgató szobát úgy kell kialakítani, hogy az életkortól és nemtől függetlenül igazodjon a 14. életévét be nem töltött terhelt vagy tanú, illetve a különleges bánásmódot igénylő sértettek szükségleteihez, erősítse lelki és fizikai biztonságérzetüket. A Budapesti Rendőr-főkapitányságnak és a megyei rendőr-főkapitányságoknak az illetékességi területükön legalább egy különleges meghallgató szoba kialakítását biztosítaniuk kell. A korábban létrehozott gyermekmeghallgató szobák 2018. január 1-ig használhatóak. Utána csak akkor, ha a rendelet előírásainak megfelelő átalakításokat elvégezték. Azon személyek körét, akik a meghallgatás során jelen lehetnek, az adott eljárás szabályozza, melyben a meghallgatás történik. Így például a nyomozás során meghallgatott kiskorú esetén a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 87. §-a szerint a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság a 18. életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén elrendelheti, hogy az eljárási cselekményen igazságügyi pszichológus szakértő is jelen legyen. A rendőr-főkapitányságok szerint szinte valamennyi rendőri eljárás során jelen lehet az a személy, aki a kiskorú tekintetében a törvényes képviselői jogokat gyakorolja.

Ha a gyermek eltűnése kapcsán körözési eljárásra kerül sor, a gyermek meghallgatására vonatkozó szabályokat a körözési nyilvántartási rendszer egyes nyilvántartásai részére történő adatközlésről és a körözési eljárás lefolytatásának részletes szabályairól, valamint egyes miniszteri

rendeletek módosításáról szóló 63/2013. (XI. 28.) BM rendelet 13. § (3) és (4) bekezdése alapján alkalmazzák. Ezek szerint a kiskorút törvényes képviselője, ennek hiányában eseti gyámja – és ha rendelkezésre áll, pszichológus – jelenlétében, jegyzőkönyv felvétele mellett kell meghallgatni eltűnése okáról, körülményeiről és arról, hogy sérelmére követtek-e el jogellenes cselekményt. A meghallgatást – azon területi vagy helyi nyomozó hatóságoknál, amelyek illetékességi területén rendelkezésre áll tanúsítvánnyal rendelkező különleges meghallgató szoba – a különleges meghallgató szobában kell végrehajtani. Ha az eltűnés a kiskorú szülőjének, gondozójának vagy más törvényes képviselőjének jogsértő magatartásával hozható összefüggésbe, úgy a meghallgatáson pszichológus jelenléte kötelező.

A rendőrség az áldozatsegítő feladatai ellátása során *együttműködik* az Igazságügyi Hivatallal, a fővárosi és megyei kormányhivatalokkal, mint áldozatsegítő szolgálatokkal, az áldozatsegítést végző civil szervezetekkel, valamint a Magyarországon működő diplomáciai és konzuli képviseletekkel. Az áldozatsegítéssel kapcsolatos feladatok végrehajtásához az ORFK szakmai irányítás keretében módszertani segítséget nyújt. A nyomozási cselekmények során a kiskorú sértett által elszenvedett testi-lelki trauma szem előtt tartása során a Be. rendelkezéseinek megfelelően segítő is jelen lehet, így pszichológus is. A büntetőeljárás keretein kívül ajánlható a lakhely szerint illetékes gyermekjóléti központ pszichológusának, illetve az áldozatvédelmi szolgáltatások pszichológiai segítő szolgálatának felkeresése. A fizikai sérülések orvosi ellátására a nyomozó hatóságok minden esetben elsődlegesen intézkedni kötelesek.

A Csongrád Megyei Rendőr-kapitányság kiemelte, hogy szoros szakmai kapcsolatban állnak a Szegedi Tudományegyetem Gyermekklinikájának Gyermek- és Ifjúságpszichiátriai Osztályával is. A gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények nyomozása során – a Gyvt. előírásainak megfelelően – a rendőrség minden esetben megkeresi az illetékes gyámhatóságot és gyermekvédelmi szolgálatot a gyermekvédelmi előzmények feltárása érdekében. A családjogi perben keletkezett iratok beszerzése szintén a bizonyítási eljárás részét képezi. Szükség esetén pszichológus szakértőt, igazságügyi orvosszakértőt, valamint a gyermek iskolájának érintett pedagógusait is bevonják az eljárásba. Ezen túl minden olyan hatóság, civil szervezet, intézmény megkeresése indokolt, amely érdemi információval rendelkezik a kiskorúval és családjával kapcsolatban. Amennyiben a rendőrség körözési eljárást folytat le, haladéktalanul tájékoztatja az illetékes gyámhatóságot arról a kiskorúról, akinek a körözését elrendelték. Amennyiben felmerül olyan információ, hogy a kiskorú külföldön tartózkodik, a rendőrség megkereséssel él a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ (NEBEK) felé.

A *jogellenes elvitel okai között* a rendőr-főkapitányságok kiemelték a szülők közötti megromlott viszonyt, a kommunikáció hiányát és az elhúzódó családi konfliktusokat. Több rendőr-főkapitányság beszámolt arról, hogy jellemző, hogy az egyik szülő nem engedi el kapcsolattartásra a gyermeket, míg a másik szülő az elmaradt kapcsolattartást úgy pótolja, hogy arról nem tájékoztatja a szülőt, vagy a megbeszélte időre nem viszi vissza a kapcsolattartásról a gyermeket. A jogellenes elvitel kockázatát növeli az eltérő kultúrájú országból származó szülők közötti nevelési nézetbeli különbségek, valamint az eltérő hosszú távú elképzelések.

7. Az eljáró gyámhatóságok a kapcsolattartási és a gyermek huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelölése iránti ügyekben találkozhatnak a jogellenes gyermekelvitel jelenségével. A vizsgálat során tájékoztatást kértem a *Baranya Megyei Kormányhivatal, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal, a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal, a Csongrád Megyei Kormányhivatal, a Győr-Moson-Sopron Megyei Kormányhivatal, valamint a Pest Megyei Kormányhivatal Gyámügyi és Igazságügyi Főosztályainak vezetőitől.*

A megkeresett kormányhivatalok illetékességi területén működő *gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró járási hivatalok* (a továbbiakban: elsőfokú gyámhatóság) és gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörében eljáró *kormányhivatalok* (a továbbiakban: másodfokú gyámhatóság) rendelkezésére álló ügyforgalmi adataiban csak *véletlenszerűen jelenik meg* a jogellenes elvitelre utaló kifejezés. A határozatok indokolási részében, a tényállás ismertetésével összefüggésben található

meg leggyakrabban, de megjelent már ezzel kapcsolatos szóbeli tájékoztatás szövegében vagy a gyermek kiadása tárgyában született jogerős bírósági döntés végrehajtásának alkalmával. A kormányhivataloknak *nem áll rendelkezésére olyan ügyforgalmi statisztika*, amelyből kiszűrhetőek a jogellenes elviteli ügyekre vonatkozó adatok. A Baranya Megyei Kormányhivatal hozzátette, hogy a Központi Statisztikai Hivatal részére évente szolgáltatnak adatot az első- és másodfokú gyámhatóságok, de nincs erre vonatkozó adatközlési kötelezettségük. A gyámhatóságok által használt iktatóprogramban van lehetőség *nemzetközi vonatkozású gyámügyek* iktatására, ez azonban önmagában a jogellenes elvitelhez kapcsolódó ügyek kiszűrésére nem alkalmas.

A jogellenes gyermekelviteli ügyekkel kapcsolatban *belső használatú szakmai protokollal nem rendelkeznek a gyámhatóságok*. A Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal tájékoztatása szerint a gyermekek jogellenes külföldre vitelének nemzetközi eljárásrendjét a Nemzeti Erőforrások Minisztériuma valamennyi gyámhatóság részére megküldte a 2005. évben kiadott Útmutató a II. Brüsszeli Rendelet alkalmazásához elnevezésű módszertani útmutató formájában. A Baranya Megyei Kormányhivatal kiemelte, hogy a gyámügyekben egyre gyakrabban megjelenő külföldi elem miatt *szükséges lenne a jogalkalmazás segítése érdekében a jogellenes gyermekelvitelre vonatkozó szakmai protokoll kidolgozása*, hogy a gyámhatóság az élet aktuális kérdéseire reflektálni tudjon.

A kormányhivatalok *nem rendelkeznek információval a jogellenes elviteli ügyekben létrejött közvetítői eljárásokról*. Egyedül a Csongrád Megyei Kormányhivatal számolt be arról, hogy az elmúlt 6 évben Mórahalmon egy olyan ügyben jártak el, amelyben a hatóság tudomása szerint az ügyfelek a bíróságon a kapcsolattartás újraszabályozása tárgyában vették igénybe a közvetítői eljárást. A *kormányhivatalok egyikének sem volt tudomása kifejezetten ilyen ügyekre szakosodott mediátorról a megyében*. A kapott válaszok alapján a jogellenesen külföldre vitt kiskorúak ügyeivel foglalkozó európai parlamenti közvetítő szolgáltatásait ismerik, de még nem fordultak hozzá.

A jogellenes gyermekelvitellel kapcsolatos ügyekben a kormányhivataloknak a gyermek meghallgatására nincs tapasztalatuk, de tájékoztattak a főbb jogszabályi feltételekről. A Gyvt. 128. § (1) bekezdése szerint a gyámügyi eljárásban meg kell hallgatni a korlátozottan cselekvőképes gyermekeket és az ítélőképessége birtokában levő cselekvőképtelen gyermeket. Ehhez a Gyer. 11. §-a hozzáfűzi, hogy a gyámhatósági eljárásban a gyermek meghallgatására csak kivételes esetben, az eset összes körülményeinek mérlegelésével akkor kerül sor, ha az a gyermek érdekét szolgálja és a nyilatkozatától várható bizonyíték más módon nem pótolható. A gyámhatóság a gyermeket az őt érintő kérdésekben közvetlenül vagy a család- és gyermekjóléti szolgálat, nevelési tanácsadó, szakértő és rehabilitációs bizottság, pszichiátriai szakellátó intézmény, családvédelemmel foglalkozó szerv vagy szakértő útján hallgatja meg. A gyámhatósági ügyekben a pszichológus szakértő közreműködése tehát a gyermek meghallgatásakor nem kötelező.

A kormányhivatalok területén zajló, a gyermek jogellenes elviteléhez kapcsolódó ügyben nem került sor szakember igénybevételére a gyermeket ért trauma feldolgozásában. A *Baranya Megyei Kormányhivatal* hozzátette, hogy a trauma feldolgozására a kapcsolódó gyámhatósági ügyben kirendelt szakértő tehet javaslatot, valamint a szülőt tájékoztatják a család- és gyermekjóléti szolgálatok és központok segítségének igénybevételi lehetőségéről. A védelembé vétel hatósági intézkedést megalapozó esetekben a szülő részére magatartási szabály meghatározása keretében lehet előírni szakember igénybevételét a trauma feldolgozására. A nehéz anyagi körülmények között élő családoknál a *családtérápia ingyenességének biztosítása* is elősegíthetné a gyermeket ért trauma feldolgozását. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal kiemelte, hogy az általuk ismert visszaadási eljárást követően a gyermekek az érzelmi sérülések helyrehozatala érdekében hosszan tartó pszichológiai kezelésben részesültek.

A megkeresett kormányhivatalok jól tájékozottak a központi hatóság hatásköréről és már többször is átirányították az érintett szülőket az Igazságügyi Minisztérium Nemzetközi Magánjogi Főosztályához. A jogellenes elvitelt is tartalmazó ügyek és a korábban gyámügyi hatósági ügyintézészt igénylő esetek közötti kapcsolat jelenleg nem alátámasztható statisztikai adatokkal.

A *Baranya Megyei Kormányhivatal* arról számolt be, hogy a jogellenes elvitelt általában megelőzi a szülők közötti konfliktusokkal teli kapcsolat. A szülők a kapcsolattartások

meghiúsulásáért egymást hibáztatják, az elmélyült konfliktusban nem a gyermekük érdekét nézik, hanem egymással szemben vélt és valós sérelmeik rendezésére *eszközként használják fel az érzelmiileg mindkét szülőbőz kötődő gyermeket*. A kapcsolattartás végrehajtása iránti eljárásban egyre több alkalommal kerül sor pénzbírság kiszabására, majd ezt követően az ügyfelek fellebbezése kapcsán másodfokú eljárás lefolytatására és az eljáró hatóság kizárásának kérelmezésére. Ezek a körülmények összességében *tovább mélyítik* a felek közötti szakadékot. A szülők ismerték a vonatkozó jogszabályokat a jogellenes elvitelt érintő esetekben, nem ezen ismeretek hiánya indukálta a jogellenes elvitelt. A kormányhivatal kiemelte, hogy a Gyer. 24. §-a szerinti külföldi tartózkodási hely kijelölése során *a kötelezően beszerzendő környezettanulmány indokolatlanul lassítja az eljárást*, amely adott esetben a gyámhatósági döntést be nem váró szülő esetén jogellenes külföldre vitelt alapozhat meg. A környezettanulmány tartalmi elemeinek megfelelő, *egyéb dokumentum becsatolásának biztosításával* ezen kockázat elkerülhető lenne.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal szerint ugyanakkor a jogellenes elvitel jellemzően a jogszabályok ismeretének hiánya miatt valósult meg. Előfordult, hogy a különélő szülő ismeretlen helyen tartózkodása miatt a hozzájárulás beszerzése akadályba ütközött, vagy a felek közt úgy megromlott a kapcsolat, hogy a kommunikáció minden formája megszűnt.

A Pest Megyei Kormányhivatal szerint általában a szülői érdekek előtérbe helyezése, a gyermek érdekeinek háttérbe szorítása, valamint a gyermek eszközként való felhasználása az önös érdekek érvényesítésében mind-mind meghatározó ezekben az ügyekben. Általános tapasztalatuk, hogy a szülők a *téves jogszabály értelmezések*, a bírósági eljárások hosszas elhúzódása, valamint a területen megjelenő *szakemberhiány* miatt is egyre gyakrabban élnek a kiskorúak jogellenes elvitelével. Az elsőfokú hatóságok tájékoztatása szerint havonta érkeznek olyan telefonhívások, amelyek a vizsgált témakörrel kapcsolatosak. Nem elhanyagolható, hogy az állampolgárok az interneten keresztül a témával kapcsolatban sokféle, de sokszor téves információra tesznek szert.

8. A vizsgálat során indokoltnak láttam a civil-szakmai szervezetek között a *Hintalovon Alapítvány*, a *Kék Vonal Gyermekkerzés Alapítvány* és a *Közép-Európai Mediációs Intézet* megkeresését is.

8.1 A Hintalovon Alapítvány (a továbbiakban: Alapítvány) szakmai küldetése a Magyarországon élő gyermekek jogainak érvényesítése és támogatása. Céljuk, hogy a felnőtt társadalom minél szélesebb körben vállaljon felelősséget a gyermekek kiegyensúlyozott fejlődéséért.

A megkeresésemre az Alapítvány kuratóriumi elnöke, valamint a szakmai vezetője válaszolt. Úgy látják, hogy lényegesen több jogellenes gyermekelviteli eset van, mint amennyi a központi hatóságnál vagy a bíróságon bejelentve hivatalosan is annak minősül. A látencia oka egyrészt az, hogy nagyon kevesen tudnak arról – és ebben a jogi képviselők sem segítik gyakran az érintetteket –, hogy *pontosan mitől lesz jogellenes* a saját gyermek külföldre vitele vagy éppen hazautaztatása. Másrészt azok, akik tudnak róla, azok sem feltétlenül akarják igénybe venni a lehetséges – a Hágai Gyermekelviteli Egyezményhez kötődő – bírósági eljárást, mivel *annak eszközei nem elég érzékenyek a gyermek vagy a szülők igényeire*: ezekben a perekben csak a visszavitelről döntenek, miközben még a felperesnek sem mindig ez a célja.

Tapasztalataik szerint a jogellenes gyermekelviteli esetek előfordulása Magyarország uniós taggá válása óta egyre jobban növekszik, a párkeresés, családalapítás korában lévő emberek gyakran külföldön találják meg a párjukat. Az európai statisztikák szerint nagyjából minden második házasság válással végződik és ez a tendencia értelemszerűen jellemző a különböző nemzetiségű párokra is. A különválás után gyakori, hogy az egyik fél lakóhelyének országát is megváltoztatja. Ehhez hozzájárul, hogy évek óta *stabilan növekvő tendenciát mutat a magyar családok külföldre települése, illetve a családfelelő külföldi munkája*. A család felnőtt tagjai sokszor nem értnek egyet abban, hogy mennyire tartós a kitelepülés, mennyire váltak be a számításaik. Ezért gyakran előfordul, hogy akár különválnak, akár nem, az egyik felnőtt visszaköltözik, nemegyszer a közös gyermekkel. Előfordulhat, hogy éppen a közös gyermeket akadályozza az egyik szülő a hazaköltözésben. A rendelkezésükre álló információk alapján a jogellenes gyermekelviteli ügyek

között növekszik a *magyar-magyar ügyek aránya*. Ezek sokszor nem jutnak el a központi hatósághoz vagy a bírósághoz, mert az érintettek nem látják át, hogy milyen lehetőségeik vannak.

Kiemelték, hogy a bejövő jogellenes gyermekelviteli ügyekkel kapcsolatos munkára is érvényesek az Alapítvány által kidolgozott *Gyermekvédelmi irányelvek*.⁷ A Gyermekvédelmi irányelvek célja, hogy az abban foglaltak szem előtt tartásával az alapítványi munkatársak biztosítani tudják a velük kapcsolatba került gyermekek jóllétét és biztonságát, valamint megfelelő szervezeti működés mellett kizárják annak lehetőségét, hogy esetlegesen kárt okozzanak a gyermekeknek. A dokumentum az alapelvek és kötelezettségek mellett *részletes magatartási szabályzatot*, az önkéntesekre és a kommunikációra vonatkozó szabályokat is tartalmaz. Kiemelték, hogy a Gyermekvédelmi Irányelvekben megfogalmazottak szerint minden esetben a gyermek legjobb érdeke szerint járnak el és végeznek tanácsadást, szolgáltatásnyújtást. Emellett *gyermekjogi megközelítést alkalmaznak*, amelynek értelmében a hozzájuk kerülő ügyekben nem a megkereső felnőttet „képviselek”, hanem a gyermeket. Az ő jogaira, szükségleteire, érdekére hívják fel a felek figyelmét és ezek érvényesülése, érvényesítése áll a munkájuk középpontjában.

Az Alapítvány 2017-ben indította el a *Gyermekjogi Központot*. A Központ célja a gyermekjogi jogsértések számának csökkentése és a *magas színvonalú gyermekjogi képviselet biztosítása*. A Központot a PII.net Alapítvány pro bono ügyvédprogramja támogatja, amely a civil társadalom és az ügyvédség hatékonyabb együttműködésére törekszik. A Központhoz beérkező esetekben igény szerint vonnak be hatóságokat és külső szakembereket. *Jogellenes gyermekelviteli ügyekben is érkezett már megkeresésük, akár megelőzés céljából is*. Az Alapítvány holisztikus módon segít ezekben az ügyekben: jogi, gyermekvédelmi, szülő támogató és gyermekképviseleti szerepet, valamint mediációt is vállal szükség szerint. Ugyanakkor azt gondolják, hogy ezeknek a feladatoknak az ellátása az erre kijelölt állami szervek dolga lenne. Mivel a Gyermekjogi Központ 2017 márciusa óta működik, a beérkező ügyeknél még nincs tapasztalatuk az utánkövetéssel kapcsolatban. A jövőben azt tervezik, hogy a közvetítői eljárásban résztvevőket minden esetben megkérdezik három hónappal és egy évvel a közvetítés után, így biztosítható azok fenntarthatóságuk.

Az Alapítvány szerint *Magyarországon nincs olyan képzés, amely kifejezetten a jogellenes gyermekelviteli ügyekre képezne ki mediátorokat*. Mivel nagyon speciális jogi helyzetről és bírósági eljárásokról van szó, egyes külföldi szervezetek mellett egy európai hálózat, a *Cross-border Family Mediators (CBFM)*⁸ dolgozta ki a közvetítői munka minimumkritériumait és képzési rendszerét. Vannak olyan mediátorok Magyarországon is, akik ezeknek a kritériumoknak az ismerete nélkül vállalnak mediációt jogellenes gyermekelviteli ügyekben. Ilyenkor fennáll a kockázata annak, hogy a megszületett megállapodást egyik vagy másik országban nem hagyja jóvá a hatóság és így az nem is válik végrehajthatóvá. Hozzá tették, hogy *Magyarországon jelenleg éppen az Alapítványuk egyik munkatársa az egyetlen olyan közvetítő, aki a CBFM képzését elvégezte és a CBFM hálózatához tartozik*.

Tapasztalatuk szerint a központi hatóság vagy a bíróság sem tud az ilyen esetekre képzett mediátorokat ajánlani. Így még ha a jogi képviselők támogatnák is a közvetítést, vagy legalább tájékoztatást kapnának az ügyfelek a közvetítés igénybevételének lehetőségéről, akkor sem nagyon találnának mediátort, aki megfelelő felkészültséggel és felelősséggel vállalná az ilyen ügyeket.

Az Alapítvány tudomása szerint *csak a visszaviteli eljárás bírója hallgatja meg az érintett gyermeket*. Előttük nem ismert olyan magyar eset, amelyben gyermekpszichológus is jelen lett volna a meghallgatáskor, legfeljebb *pszichológiai szakvélemény* kérésére került sor. Az Alapítványhoz beérkező jogellenes gyermekelviteli ügyekben eddig nem volt szükség a gyermek meghallgatására. Ha az általuk segített eljárások során erre szükség lenne, azt támogatnák, hogy a gyermeket csak erre képzett szakember, csak egyszer hallgassa meg. A közvetítői eljárásba nem vonnának be pszichológust és eddig az érintett gyermekek bevonására sem volt szükség. Ha egy nagyobb gyermek részt akarna venni, az ügy sajátosságai alapján döntenének arról, hogy vállalják-e.

⁷ Lásd: http://hintalovon.hu/gyermekvedelmi_iranyelvek_hintalovon.pdf

⁸ Lásd: <http://crossbordermediator.eu/>

Az Alapítvány munkatársai 2009-ben egy EU pilot project keretében megelőzési kézikönyvet⁹ írtak a gyermekekkel dolgozó szakembereknek a jogellenes gyermekelviteli ügyekről. Ezt Magyarországon a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány publikálta és terjesztette magyar és angol nyelven. A kézikönyv frissítése az esetek növekvő száma miatt különösen aktuális lenne, mint ahogy az is, hogy hasonló ismeretterjesztő kézikönyv készüljön a potenciálisan érintettek számára (külföldön tanulók, dolgozók, külföldre költözők) számára.

A kiadványban és az azóta eltelt időszakban is azt látják, hogy a jogellenes gyermekelviteli ügyek megtörténtének leggyakoribb oka az, hogy aki a gyermeket elviszi, nincs tudatában annak, hogy amit csinál, jogszabályba ütközik. A különvált szülők esetében a kapcsolattartás nehézségei kevésbé, inkább a kapcsolattartás ellehetetlenítése gyakori tényező. Emellett ugyanúgy, mint a nem határokön átnyúló ügyekben, a szülők gyakran használják a gyermeket arra, hogy a másik szülőt büntessék. Tapasztalatuk szerint ritka az olyan jogi képviselő, aki felhívja a kliense figyelmét arra, hogy milyen jogszabályok érvényesek például a szülői felügyeletre vonatkozóan, és hogy mennyire reális azt várni, hogy a másik szülőt megfoszthatják a felügyeleti jogától. A szülők közötti kapcsolat megromlása után sok szülő véli úgy, hogy a másik szülő hirtelen alkalmatlan lett arra is, hogy szülőként jelen legyen a gyermeke életében, és sokszor mindent megtesz, hogy erről a gyermeket is meggyőzze. A jogszabályok és a gyermek jogellenes elvitele jogi következményeinek (azonnali visszavétel, egyes országokban büntetőjogi felelősségre vonás) szélesebb körű ismerete sok szülőt visszatartana attól, hogy a másik szülő beleegyezése nélkül megváltoztassa a gyermek szokásos lakóhelyét.

A megelőzési kézikönyv részletesen tárgyalja a jogellenes gyermekelvitel kockázati tényezőit. Az elvittet gyakran családi krízis, funkciózavar előzi meg, ami jellemzően a multikulturális kapcsolatból vagy az átlagosnál erősebb függő viszonyból eredhet. Emellett a különélő szülők esetében a gyermekkel való kapcsolattartás akadályozottsága, a szülők közötti kommunikáció nehézsége szintén kockázati tényező lehet. Jelenleg több százezer felnőttkorú magyar állampolgár érintett külföldi munkavállalásban vagy tanulásban, ez szintén kockázati tényezőként említhető.

Az Alapítvány munkatársai kiemelték, hogy a jogellenes gyermekelviteli ügyekben érintett felek nagyon kevés információval rendelkeznek. Nem magyar sajátosság, hogy a felek jogi képviselői sokszor maguk sem tájékozottak a jogellenes gyermekelviteli ügyekre vonatkozó érvényes jogszabályokat illetően, és olyan rendkívül időigényes és drága eljárásokat kezdeményeznek, amelyeket a hatóságok rendre visszautasítanak joghatóság hiányában. Amíg ezek a felesleges körök futnak, a gyermek teljesen bizonytalan helyzetben van és extrém esetekben a szülővel együtt bujkál a hatóságok elől. Nem látják, hogy az érintettek – akár a gyermeket elvivő, akár a visszamaradó szülő – hatékony segítséget kapnának a hatóságoktól. Ha például valaki nem a gyermek visszavételét, hanem csak rendszeres kapcsolattartást kíván elérni, ahhoz szinte sehol nem kap segítséget Magyarországon. A hatóságok működési rendje mintha nem tenné lehetővé, hogy az ügynek megfelelő és a tényleges helyzetre jól reagáló módon segítsenek. Jó példa erre az az ügy, amelyben a hatóságoknak ugyan tudomása volt arról, hogy a szülők megegyeztek a jogellenes elvittet követően, de nem gondolták, hogy felhatalmazásuk van arra, hogy ezt a másik országban lévő hatósággal is közöljék. Így az ügy továbbment a bírósági szakaszba, miközben érdemben már megoldódott. Az érintett feleknek sokszor nincs jogismerete, nem tudják, hogy mikor és hogyan kell a hatóságokkal kommunikálniuk, gyakran nem is értik, hogy mi folyik éppen. Ilyen helyzetekben a hatóságoktól sokkal több rugalmasság és megértés lenne indokolt.

Ezek az ügyek nagyon megviselik a feleket és még sokkal inkább az érintett gyermeket. Sem a szülők, sem a gyermekek segítésére nincs igazán megfelelő intézmény. Ilyen helyzetben például egy olyan gyermeknek a bírósági meghallgatása, aki hónapok óta nem tudja, hogy mi történik körülötte és vele, nem igazán szerencsés. Jobbnak tartanák annak a nemzetközileg elfogadott gyakorlatnak a magyarországi bevezetését, miszerint a gyermeket csak az erre speciálisan képzett szakember hallgathatja meg és ő teheti fel a bíró kérdéseit. Korábban a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány egyszerre tudott jogi és gyermekvédelmi segítséget, érzelmi

⁹ Kerpel Éva (2009): Megelőzés és ártalomcsökkentés gyermekek jogellenes külföldre vitelének és visszatartásának eseteiben. Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány, Budapest.

támogatást, ügykísérést biztosítani. A Hintalovon Alapítvány munkatársai kiemelték, hogy tudomásuk szerint alig van olyan hely, ahol a jogellenes gyermekelviteli ügyekkel foglalkozó szakemberek szakmai és érzelmi támogatást kapnának, szupervízióban vehetnének részt, pedig ez a munka nagyon megterhelő, nagy felkészültséget és érzelmi stabilitást igényel. Általában is fontos lenne a gyermekekkel, gyermekügyekkel dolgozó szakemberek szupervíziójának elterjedése, de ennél az ügykörnél komoly kiégéshez, érzéketlenséghez vezethet a szakmai támogatás hiánya. Ennek végső soron mindig a gyermek látja a kárát.

A jogi szabályozás kapcsán azt hangsúlyozták, hogy a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény nem reflektál a XXI. századi lehetőségekre sem a kapcsolattartás, sem az eltűnő országhatárok, sem a globális munkavállalás tekintetében. A *visszavétel főszabályként való alkalmazása* – főleg Európában a Brüsszel II. rendelet érvénybe lépése óta – különösen *rigid ügykezelést tesz lehetővé a bíróságok számára*, amelyben nincs lehetőség a gyermek legjobb érdekének első helyen való figyelembevételére. Mindez pedig ellentétes a Gyermekjogi Egyezmény 3. cikkével. Hiába próbálja a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia puhítani a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény rendelkezéseit (a mediáció főszabályként való alkalmazásával), azon országokban, ahol a közvetítői eljárások elfogadottsága és ismertsége alacsony (így Magyarországon is), ezek az ajánlások nem alkalmasak a jogalkalmazói gyakorlat hatékony átforgatására.

8.2 A Közép-Európai Mediációs Intézet (a továbbiakban: KEMI) azért jött létre, hogy a mediáció, mint alternatív vitarendezési mód magyarországi elterjesztésében, fejlesztésében aktív szerepet vállaljon. Az Intézet közvetítést vállal üzleti, családi és sportügyekben is. Az Intézet fő célja, hogy meghatározó szerepet töltsön be a Magyarországon tevékenykedő mediátorok képzésében, továbbképzésében, bekapcsolódjon a jogalkotási folyamatokba a mediáció területén és meghatározó szakmai központja legyen a magyarországi mediációnak.

A KEMI elnökének tájékoztatása szerint is *a jogellenes gyermekelviteli ügyek száma emelkedő tendenciát mutat*. Minderre a mediátor szakmának is fel kell készülnie, annak érdekében, hogy a jogellenes gyermekelviteli ügyekben rendelkezésre álljon egy olyan mediációs eljárás, amelyet a szülők akadályoktól mentesen, vállalható költségek mellett igénybe tudnak venni.

A KEMI elnöke hangsúlyozta, hogy a határokon átnyúló családjogi ügyekben, különösen a jogellenes gyermekelviteli ügyek tekintetében kiemelt szerepet kellene kapnia az ügyek békés rendezésének. Ez a lehetőség elősegítené azt, hogy az ilyen ügyek lényegesen kevesebb, hosszú távon is ható negatív következménnyel járjanak. Kutatások¹⁰ bizonyítják, hogy a gyermekekre még felnőttkorban is jelentős hatással van az a trauma, amely a gyermekelvitel idején érte őket.

Jelenleg Magyarországon *elbanyagolhatóan kis számban kerül sor mediációs eljárásra* a jogellenes gyermekelviteli ügyekben. Ennek okai összetettek, azonban ezen ügyekben már olyan *mély és régóta tartó konfliktus* áll a háttérben, amelyeket a felek képtelenek békés úton rendezni. Hozzájárul ehhez a mediáció jelenlegi helyzete is, mivel az állampolgárok továbbra is *bizalmatlanok* az intézménnyel szemben és inkább ügyvédekhez fordulnak. A KEMI mindössze egy olyan mediátort ismer, aki jelenleg kifejezetten az ilyen típusú ügyekre szakosodott. Az Európai Parlament közvetítői szolgáltatásáról is tájékoztattak, de még nem fordultak hozzá információért vagy segítségért.

Jogellenes gyermekelviteli ügyekben a KEMI megbízásából dolgozó mediátorok közül többen is *kapcsolatba kerültek az Igazságügyi Minisztériummal* és közreműködtek már a minisztérium által szervezett mediációs eljárásban. A KEMI tapasztalatai szerint szinte természetes, hogy valamilyen gyermekvédelmi, gyámügyi vagy bírósági előzménye van ezeknek az ügyeknek. A mediációs eljárást követően utánkövetést végeznek, amelynek során visszajelzést kérnek azzal kapcsolatban, hogy a mediációs megállapodás betartása megfelelő volt-e.

A KEMI elnöke kiemelte, hogy *a jogellenes gyermekelvitel okai nagyon szerteágazóak*, de tipikus az az eset, amikor a szülők vegyes házasságban élnek és az egyik szülő családon belüli erőszakot

¹⁰ Lásd egyebek mellett Marilyn Freeman 2014-ben megjelent tanulmányát:
<http://www.childabduction.org.uk/images/longtermeffects.pdf>

követ el a másikkal vagy a gyermekkel szemben. A jogszabályi ismeretek hiánya is egy létező probléma, ezt tudatosságnöveléssel, tájékoztatással megoldható. Az Igazságügyi Minisztériumban megvalósult egy szerinte nagyon sikeres európai uniós projekt, amely a jogellenes gyermekelviteli ügyekben alkalmazható mediációt vizsgálta és ebben több KEMI tag is előadóként részt vett.

A KEMI egy saját belső protokoll és eljárásrend kialakításán dolgozik, amihez kapcsolódni fog egy speciális, kimondottan a határokon átnyúló családjogi ügyekben eljáró mediátorok számára kialakított képzés is.

8.3 A Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány küldetése a gyermekek és fiatalok meghallgatása, a bajba jutott gyermekek segítése. Az Alapítvány működteti a harmonizált európai hívószámon elérhető lelkeség-vonalat (116-111) és az eltűnt gyermekek vonalát (116-000).

Az Alapítvány esetenedzserének tájékoztatása szerint a jogellenes gyermekelvitel komplex jelensége jelen van Magyarországon, mindezt a jogellenes gyermekelvitellel kapcsolatos telefonos megkeresések is bizonyítják. A vonalak mellett ügyelő kollégák az általános intervenció protokollt követik a jogellenes elviteli ügyek kapcsán. Az intervenció célja alacsonyküszöbű szolgáltatásként elsősorban az információnyújtás és a megkereső adekvát hatósághoz való irányítása. Az esetekkel kapcsolatban általában az Igazságügyi Minisztérium Nemzetközi Magánjogi Főosztályával veszik fel a kapcsolatot. Ha a gyermek korábbi tartózkodási helye nem Magyarország, a tartózkodási hely szerint illetékes központi hatóság figyelmét hívják fel. Ezen felül a Missing Children Europe tagszervezeteit keresik meg, akik információnyújtásban tudnak segíteni.

Az Alapítványnak korlátozott mértékben van tapasztalata a mediáció igénybevétele területén tapasztalható tendenciákról, de európai kutatásokból ismerik az erre vonatkozó alacsony számadatokat. Feltételezhetően mindez annak köszönhető, hogy a jogellenes elvitel egy, a szülők közötti konfliktus eszkalálódásának azon pontja, amikor az érintett felek már kevésbé nyitottak a mediáció módszerének igénybevételére. Vélhetően a bíróságok, jogi képviselők és a témában érintett szervezetek gyakrabban hívják fel az érintettek figyelmét a mediáció előnyeire a hosszadalmas bírósági eljárást megelőzően, de ennek igénybevételére a konfliktusokkal már súlyosan terhelt helyzetben kevésbé nyitottak a felek.

Az Alapítvány munkatársai mindig felajánlják további segítségüket a megkeresőiknek, és elvértve, de kaptak már visszajelzést az érintett szülőktől. Az Alapítvány esetenedzsera hozzátette, hogy a vegyes házasságokból adódó sajátos problémák és a jogszabályokra vonatkozó ismeretek hiánya hozzájárul a jelenség elterjedéséhez. Más válaszadókhoz hasonlóan utalt arra is, hogy a különvált szülők, akik hazaköltöznek gyermekükkel sokszor nincsenek tisztában azzal, hogy a gyermek jogellenes elvitelét, illetve visszatartását valósítják meg.

A vizsgálat megállapításai

I. A hatáskör tekintetében

A feladat- és hatáskörömet, valamint az ennek ellátásához szükséges vizsgálati jogosultságaimat az Ajbt. határozza meg. Az Ajbt. 18. § (4) bekezdése szerint az alapvető jogok biztosa a hatóságok tevékenysége során felmerült, az alapvető jogokkal kapcsolatos visszásság megszüntetése érdekében hivatalból eljárást folytathat. A hivatalból indított eljárás természetes személyek pontosan meg nem határozható, nagyobb csoportját érintő visszásság kivizsgálására vagy egy alapvető jog érvényesülésének átfogó vizsgálatára irányulhat.

Az Ajbt. 1. § (2) bekezdésének a) pontja leszögezi továbbá, hogy az alapvető jogok biztosa tevékenysége során – különösen hivatalból indított eljárások lefolytatásával – megkülönböztetett figyelmet fordít a gyermekek jogainak védelmére. Tekintettel arra, hogy a hivatalbóli vizsgálat minden előfeltétele igazolható, hatáskörömben eljárva átfogó vizsgálatot indítottam a jogellenes gyermekelvitellel összefüggő eljárások áttekintése érdekében. Indokolt kiemelni azt is, hogy az

Ajbt. 18. § (1) bekezdése alapján valamennyi, a vizsgálattal érintett, helyi, illetve országos hatáskörű hatóságra, közszolgáltatást végző szervre kiterjedt a vizsgálati lehetőségem.

A vizsgálati keretekkel kapcsolatban rögzíthető, hogy az ombudsman számára egy adott jogi szabályozás alapjogi aspektusú vizsgálatára, valamint a jogszabályok hiányosságaival, tartalmi hibáival összefüggő intézkedések megfogalmazására a törvény lehetőséget teremt. A preventív alapjogvédelemre is hangsúlyt helyező ombudsmani gyakorlat alapján a biztos mandátuma keretei között marad akkor, amikor az alapjogi aspektusú vizsgálathoz nélkülözhetetlen módon, hivatalbóli eljárás keretében, éppen a konkrét alapjogsérelmek és ezen alapuló panaszok megelőzése érdekében áttekinti a releváns jogi szabályozás egyes elemeit, feltérképezi és jelzi a jogalkotásért felelős szervek irányába a felmerülő aggályokat.

II. A vizsgált alapjogok és elvek tekintetében

Az alapjogi biztos egy adott társadalmi probléma mögött álló összefüggés-rendszer feltárása során autonóm, objektív és neutrális módon, kizárólag alapjogi érvek felsorakoztatásával és összevetésével tesz eleget mandátumának. Az ombudsmanintézmény megalakulása óta az alapjogi biztos következetesen, zsinórmértékként támaszkodott az Alkotmánybíróság alapvető jogállami garanciákkal és az alapjogok tartalmával kapcsolatos elvi megállapításaira, valamint – az ombudsmani jogvédelem speciális vonásainak megfelelően – alkalmazta az alapjog-korlátozás alkotmányosságát megítélni hivatott alapjogi teszteteket.

A jelentés megállapításaival összefüggésben hivatkoznom kell arra, hogy az Alaptörvény vonatkozó rendelkezéseinek szövege az Alaptörvény Negyedik Módosításának hatályba lépését követően továbbra is nagyrészt megegyezik az Alkotmányban foglaltakkal, az alkotmányos követelmények és alapjogok tekintetében jellemzően nem tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek ellentétesek volnának a korábbi alkotmányunk szövegével. Az Alkotmánybíróság a 22/2012. (V. 11.) AB határozatában arra mutatott rá, hogy „*az előző Alkotmány és az Alaptörvény egyes rendelkezései tartalmi egyezősége esetén éppen nem a korábbi alkotmánybírósági döntésben megjelenő jogelvek átvételét, hanem azok figyelmen kívül hagyását kell indokolni*”. Az Alkotmánybíróság a 13/2013. (VI. 17.) AB határozata szerint az adott határozatban vizsgált törvényi rendelkezések esetében már az Alaptörvény Negyedik Módosítása alapján jár el a korábbi alkotmánybírósági határozatokban foglaltak felhasználhatóságát illetően. A testület ennek kapcsán elvi élel azt mondta ki azt, hogy „*az Alkotmánybíróság a hatályát veszített alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jobbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek. A nyilvános érvelés a döntés indoklásának létalapja. A korábbi határozatokban kifejtett érvek felhasználhatóságát az Alkotmánybíróság mindig esetről esetre, a konkrét ügy kontextusában vizsgálja.*”

Ha összevetjük az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdésében, valamint a XVI. cikk (1) bekezdésében foglaltakat a korábbi Alkotmány 2. § (1) bekezdésének, valamint 67. § (1) bekezdésének szövegével, akkor az állapítható meg, hogy a vizsgálat tárgyát képező jogállamiság elve, valamint a gyermeki jogok tekintetében nem hoz olyan koncepcionális változást az Alaptörvény szövege, mely a korábbi alkotmánybírósági gyakorlat elvetését, vagy jelentős tartalmi átértékelését alátámasztaná. Így elvi megállapításaim megfogalmazása, az alapjogok értelmezése során – ellenkező tartalmú alkotmánybírósági döntés megszületéséig – irányadónak tekintem az Alkotmánybíróság által mind az Alaptörvény hatályba lépését megelőzően, mind pedig az azt követően meghozott határozataiban, azok indoklásában kifejtett megállapításokat, következtetéseket. A tisztességes eljárás jogának érvényesülése kapcsán érdemes kiemelni, hogy immár külön alkotmányi rendelkezés nevesíti a *tisztességes hatósági eljárás*hoz való jogot.

1. Az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése szerint *Magyarország független, demokratikus jogállam*. Az Alkotmánybíróság több határozatában rámutatott, hogy a jogállam nélkülözhetetlen eleme a

jogbiztonság. Az Alkotmánybíróság a 30/2012. (VI. 27.) AB határozatában kimondta, hogy az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése és az Alkotmány 2. § (1) bekezdése azonosan deklarálja a jogállami klauzulát, tehát az eddig kialakított alkotmánybíróági gyakorlat továbbra is releváns. Az Alkotmánybíróság szerint a jogbiztonság az állam kötelességévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is *világosak, egyértelműek*, működésüket tekintve *kiszámíthatóak és előreláthatóak* legyenek a norma címzettjei számára. A jogállamiság elvéből folyó követelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a *jog által megállapított működési rendben*, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott *korlátok között* fejtik ki tevékenységüket.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy *a kiszámíthatóság és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok védelmével*, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást. Az alapjogok valódi érvényesülését képes kiüresíteni, megbénítani a szabályozás vagy a jogalkalmazás hibáiból, zavarából adódó kiszámíthatatlanság, az eljárásra vonatkozó garanciális szabályok félre tétele, figyelmen kívül hagyása. Érdemes utalni itt arra az alkotmánybíróági tézisre, amely szerint közvetlen alkotmányi garanciák *gazdaságossági és célszerűségi okokból*, az eljárás egyszerűsítése vagy az időszűrés követelményének érvényesülése címén *sem mellőzhetők*.

2. Az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése értelmében Magyarországnak a nemzetközi jogi kötelezettségeinek teljesítése érdekében biztosítania kell a nemzetközi jog és a magyar jog összhangját. Jelen esetben a jogellenes elvitel területén a magyar jogi szabályozásnak és gyakorlatnak meg kell felelnie mind a Gyermekjogi Egyezmény, mind pedig a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény által felállított, illetve a Gyermekjogi Bizottság által jelzett kötelezettségeknek. Ebbe nemcsak az tartozik bele értelemszerűen, hogy a jogrendszerben nem maradhatnak olyan szabályok, amelyek nem egyeztethetőek össze a Gyermekjogi Egyezmény, rendelkezéseivel, hanem az is, hogy ahol szükséges, ott a jogalkotó érdemi és hatékony lépéseket tegyen a hiányzó szabályozás megalkotása, valamint a Gyermekjogi Egyezmény rendelkezéseivel ellentétes gyakorlat felszámolása, megváltoztatása érdekében.

A Gyermekjogi Egyezmény preambuluma rögzíti, hogy a gyermeknek, figyelemmel fizikai és szellemi érettségének hiányára, különös védelemre és gondozásra van szüksége, nevezetesen megfelelő jogi védelemre, születése előtt és születése után egyaránt. A Gyermekjogi Egyezmény 1991-től a magyar belső jog része, részes államként Magyarországon is kötelezettség a 3. cikk alapján, hogy *minden gyermekekkel kapcsolatba kerülő intézmény és hatóság a gyermek legjobb érdekének megfelelően járjon el és döntsön*. A Gyermekjogi Egyezmény 9. cikke szerint a részes államok tiszteletben tartják *a szülők egyikétől külön élő gyermeknek azt a jogát, hogy személyes kapcsolatot és közvetlen érintkezést tarthasson fenn mindkét szülőjével*, kivéve akkor, ha ez a gyermek legjobb érdekeivel ellentétes. Az Egyezmény 18. cikke szerint *a gyermek neveléséért, fejlődéséért elsődlegesen a szülők*, illetve a gyermek más törvényes képviselőinek a felelősek, amihez az államnak segítséget kell nyújtania.

3. *A gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jogát* az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti. A gyermeket főszabályként minden olyan alapvető jog megillet, mint bármely más embert, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté váláshoz. Erre tekintettel kifejezetten a gyermekek jogaként rögzíti a törvény a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemre és gondoskodásra való jogot. E védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket. A gyermekek védelemhez és gondoskodáshoz való joga az állam kötelességét alapozza meg a gyermek személyiségfejlődése intézményes védelmére. A gyermek, mint az alapjogok alanya oldalán az életkorból adódó hátrányokat az állam oldaláról az az intézményvédelmi kötelezettség egyenlíti ki, hogy az államnak aktívan kell cselekednie a gyermekek alapvető jogainak előmozdítása, érvényesülése és védelme érdekében.

4. Az Alaptörvény XXIV. cikke immár kinyilvánítja *a tisztességes eljárásról való jogot*. Az

Alkotmánybíróság döntéseiben felhívta a figyelmet arra, hogy a jogállamiságnak számos összetevője van. Irányadó alkotmánybírói tézis, hogy a jogállamiság elvéből folyó egyik legfontosabb alapkövetelmény a közhatalom, a közigazgatás törvény alá rendeltsége: a közhatalommal rendelkező szervek a jog által megállapított működési rendben, a polgárok számára megismerhető és kiszámítható módon szabályozott korlátok között fejtik ki tevékenységüket. A közigazgatás törvényessége akkor valósul meg, ha jogilag szabályozott eljárási keretek között működik, a jogkorlátozásra adott felhatalmazást pedig törvényi szinten pontosan kell meghatározni. Nem hagyható figyelmen kívül továbbá, hogy a kiszámíthatóság – beleértve az egységes jogalkalmazást – és az eljárási garanciák biztosítása szorosan összekapcsolódik az egyes alanyi alapjogok, szabadságjogok védelmével, mintegy kölcsönösen feltételezik egymást. Az ügyfél közigazgatási határozathozatalra vonatkozó joga nem tehető függővé attól, hogy a közigazgatási szerv milyen időpontban hajlandó dönteni a hatáskörébe utalt ügyben. A közigazgatásnak ugyanis alkotmányos kötelessége, hogy a hatáskörébe utalt ügyben, az erre megszabott idő alatt érdemi döntést hozzon. A közigazgatási eljárás nem nélkülözheti a kötelező ügyintézési határidőket.

III. Nemzetközi kitekintés: a holland szabályozás és gyakorlat

Hollandiában a jogellenes gyermekelviteli eljárásokban közreműködő központi hatóság és civil szervezetek munkamódszere részletesen kidolgozott. A *hilversumi székhelyű Nemzetközi Jogellenes Gyermekelviteli Központ* 2006 januárjában alakult meg. Munkatársai főként a Hágai Gyermekelviteli Egyezményre és a Brüsszel II. rendeletre szakosodott jogászok, akik jogi tanácsadást nyújtanak a jogellenes gyermekelviteli ügyekben érintett szülőknek, szakembereknek.

A Központ elnöke megkeresésemre adott válaszában tájékoztatott azokról a jogellenes gyermekelviteli esetekről (Hollandiából elvitel és Hollandiába hozatal), amelyek a Központ tudomására jutottak: 2010-ben 114, 2011-ben 164, 2012-ben 175, 2013-ban 174, 2014-ben 170, valamint 2015-ben 142 eset.

A holland Polgári Törvénykönyv¹¹ 1:251 és 1:253a cikkei alapján a házasság felbontása esetén – főszabály szerint – a közös szülői felügyelet változatlanul fennmarad. Ha a szülői felügyeletet gyakorló szülők között vita támad, akkor a kerületi bírósághoz fordulhatnak, ahol a bíróság a gyermek legjobb érdekét szem előtt tartva dönt.

A Holland Királyság hivatalos tájékoztatása¹² szerint, ha a szülői felügyeletet közösen gyakorolják a szülők és az egyik szülő külföldre utazik a gyermekkel, akkor be kell szereznie a másik szülő hozzájárulását. *Egy szülő csak akkor vibeti jogszerűen külföldre a gyermeket a másik szülő hozzájárulása nélkül, ha kizárólagos felügyeleti joggal rendelkezik.* Mindez eltér a magyar szabályozástól, hiszen a magyar jogszabályok szerint a kapcsolattartás joga kiterjed a gyermek meghatározott idejű külföldre vitelére (például a kapcsolattartás ideje alatti külföldi nyaralásra) is. Az állami szervek szoros együttműködésben állnak a Központtal, ennek példája, hogy a Központ, a Holland Királyi Csendőrség és a holland Biztonsági és Igazságügyi Minisztérium együtt szerkesztette a külföldre utazás esetén javasolt hozzájárulási nyilatkozatot.¹³ A Központ munkája során kapcsolatban áll a központi hatósággal, a külügyminisztériummal és a Jogsegély Tanáccsal.

A Központ elnökének tájékoztatása szerint a meghallgatáson a szülők és az ügyvédek vannak jelen, ritkább esetben a gyermekvédelmi hivatal képviselője. A meghallgatások alatt gyermekpszichológus nincs jelen. A Központ nem nyújt pszichológiai segítséget az érintett gyermekeknek, de a szülőknek tudnak ajánlani szakembereket. A Központ munkatársai kapcsolatban maradnak a szülőkkel hosszú távon addig, amíg megoldódik az ügyük, de természetesen tiszteletben tartják azt is, ha valaki nem akarja ezt. A Központ elnöke kiemelte,

¹¹ Lásd: <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodegeneral.htm>

¹² Lásd: <https://www.netherlandsworldwide.nl/travel/travelling-with-children>

¹³ Lásd: <https://www.government.nl/binaries/government/documents/forms/2016/06/17/consent-letter-for-minors-travelling-abroad/authorisation-form-version-25-7-2017.pdf>

hogy tapasztalataik szerint a szülők tájékoztatatlansága, a kommunikációhiány és a vegyes kapcsolatokból származó problémák a főbb kockázati tényezők.

A Központ 2009-ben a holland Biztonsági és Igazságügyi Minisztériummal és az Igazságügyi Tanáccsal együttműködve alapította meg a *Mediációs Irodát*. Az Iroda határokon átnyúló közvetítéseket szervez és koordinál jogellenes elviteli ügyekben, kapcsolattartási ügyekben és visszaviteli ügyekben. A mediáció hétvégén zajlik, három alkalomból áll, amelyek három órással. A mediációt két, határokon átnyúló ügyekre szakosodott mediátor, egy jogász-mediátor, egy magatartástudományi háttérrel rendelkező mediátor tartja, valamint egy független mediátor képviseli a gyermek érdekét. A Központ elnökének tájékoztatása szerint Hollandiában mindig felajánlják a mediáció lehetőségét és a szülők gyakran igénybe is veszik. A Cross-border Family Mediators (CBFM) európai hálózatának kiépítése a Központ támogatásával jött létre és jelenleg aktívan közreműködnek benne. Jelenleg a hálózat által képzett 7 mediátor dolgozik Hollandiában.

2012-ben a LEPCA (Lawyers in Europe on Parental Child Abduction) projekt is a Központ közreműködésével valósulhatott meg. A LEPCA project célja, hogy létrehozzon egy olyan hálózatot, amely a jogellenes gyermekelviteli ügyekben jogi képviselőt ellátó családjogászokat tömöríti. A LEPCA tanácsadói testületének két holland tagja van és a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány a hálózat magyarországi partnere.

IV. Az ügy érdemében

A Gyermekjogi Egyezmény és a magyar alkotmányos gyakorlat, illetve a tételes jogi szabályozás alapján a gyermek legjobb érdekét főszabály szerint – azaz ide nem értve azt a helyzetet, amikor az egyik szülő a gyermek jogait, fejlődését veszélyezteti – az szolgálja, hogy ha mindkét szülőjével személyes és közvetlen kapcsolatot tud fenntartani. A szülőnek pedig – amennyiben ettől bíróság jogerősen el nem tiltotta – joga van ahhoz, hogy a gyermekével kapcsolatot tartson, hiszen ez alapozhatja meg a neveléshez való jogának a gyakorlását. A *jogellenes elvitel* esetében az egyik szülő a gyermeket a korábbi szokásos tartózkodási helye szerinti országból egy másik országba viszi el, vagy e másik országban visszatartja, és mindezzel a gyermek, illetve a másik szülő jogait sérti, a kapcsolattartásra jogosult gyermek legjobb érdekét figyelmen kívül hagyva jár el akár gondatlan, akár szándékos módon, így e helyzet *hatékony megelőzése*, illetve *gyors kezelése lényeges követelmény*.

A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 1. cikke értelmében a Szerződő Államoknak – így Magyarországnak – *minden megfelelő intézkedést meg kell tenniük* annak érdekében, hogy területi határaikon belül biztosítsák az Egyezmény céljainak érvényre jutását. E célból a rendelkezésre álló eljárások közül azt kell alkalmazni, amelyik a *lehető legkisebb idővesztéssel* jár. A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 3. cikke alapján a *gyermek elvitele vagy elrejtése jogellenes*, ha az

- a) sérti az azon Szerződő Állam jogrendszere szerint egy személynek, egy intézménynek vagy bármilyen más szervnek – akár együttesen, akár külön-külön – jogszabály, bírói vagy államigazgatási határozat által juttatott felügyeleti jogot, amelyben a gyermeknek az elvitelét vagy elrejtését közvetlenül megelőzően a szokásos tartózkodási helye volt; és
- b) *ezeket a jogokat* az elvitel vagy elrejtés időpontjában – együttesen vagy külön-külön – *gyakorolták* vagy azok *gyakorlásában épp az elvitel vagy elrejtés akadályozta meg az arra jogosultakat*.

A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 4. cikke rögzíti azt, hogy minden olyan *16. életévét be nem töltött gyermek* esetén alkalmazandó, akinek a felügyelet vagy láthatás jogának bármiféle megsértését közvetlenül megelőzően *az egyik Szerződő Államban szokásos tartózkodási helye volt*.

A magyar szabályozás körében érdemes első helyen a Polgári Törvénykönyv garanciális rendelkezéseit kiemelni. A Ptk. 4:152. §-a szerint a gyermek huzamos időn át – így tanulmányok folytatása, munkavállalás vagy más hasonló célból – *önállóan vagy egyik szülőjével mindkét szülő egyetértésével tartózkodhat külföldön*. A gyermek letelepedés céljából történő külföldre távozásához erre vonatkozó – szintén mindkét – *szülői engedély szükséges*. Amennyiben a szülők a huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási hely kijelölésében nem tudnak megállapodni, a gyámhatóság dönt a Ptk. 4:166. §-a alapján. A Ptk. 175. §-a szerint a különélő

szülők a gyermek huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási hely kijelölésében közösen gyakorolják jogaikat akkor is, amennyiben a szülői felügyeletet a szülők megállapodása vagy a bíróság döntése alapján az egyik szülő gyakorolja, kivéve, ha a gyermekétől különélő szülő felügyeleti jogát a bíróság e tekintetben korlátozta vagy megvonta.

1. A jogellenes elviteli eljárásokra vonatkozó statisztikai adatok elemzése

Mind az ombudsmani vizsgálati tapasztalatok azt mutatják, mind pedig a vizsgálatom során megkeresett állami szervek és civil szervezetek egybehangzó módon arról számoltak be, hogy a *jogellenes elviteli ügyek száma folyamatosan és jelentősen emelkedett az utóbbi években*. Ahogyan a magyar állampolgárok egyre nagyobb számban vállalnak külföldön munkát, úgy egyre jelentősebb számban fordulnak elő olyan esetek, amikor mindkét érintett szülő magyar állampolgár.

A megkeresett szervek közül csupán az Igazságügyi Minisztérium és a PKKB rendelkezett hatékony adatgyűjtéssel a jogellenes gyermekelviteli esetek számáról. Az Igazságügyi Minisztérium Nemzetközi Magánjogi Főosztálya, mint központi hatóság adatai alapján statisztikailag is alátámasztható, hogy 2010 és 2011 között közel a duplájára emelkedett az idehozatali ügyek száma, amely ezt követően 2015-ig minimálisan növekedett. Ehhez képest 2010 és 2015 között az elviteli ügyek száma trendszerűen, évente emelkedve közel a háromszorosára (44 ügyről 111 ügyre) növekedett. A PKKB által a rendelkezésemre bocsátott statisztika alapján a bíróság előtt zajló idehozatali ügyek száma nem mutatott jelentősebb ingadozást, 10 és 20 között alakult, míg a visszaviteli ügyek száma egyik vizsgált évben sem haladta meg az 1-et.

A szabályozás felülvizsgálata, a megfelelő jogalkalmazói gyakorlat kialakítása, valamint az erőforrások optimális felhasználása érdekében fontos kérdés, hogy – kalkulálva az eleve jelentős látenciával is – rendelkezésre állnak-e az utólagos hatásvizsgálat, a tervezés és a végrehajtás során megfelelő adatok és tények. A válaszadás során *a megkeresett kormányhivatalok jelezték, hogy nem áll rendelkezésére olyan ügyforgalmi statisztika, amelyből kiszűrhetőek a jogellenes elviteli ügyekre vonatkozó adatok*. A minisztériumtól kapott válaszból pedig kiderült, hogy a központi hatóság nem vezet statisztikát például arról, hogy a jogellenes gyermekelviteli eseteknek *milyen gyakorisággal van gyermekvédelmi előzménye*. Utalnom kell arra is, hogy a Btk. rendelkezései nem nevesítik bűncselekményként a jogellenes gyermekelvitelt, így azonban az a bűnügyi statisztikában sem szerepel, a megkeresett rendőr-főkapitányságok ezért nem tudtak statisztikát közölni az esetek számára nézve, csak példákat hozni: ötéves távlatban mindössze fél tucat ilyen ügyről tudtak beszámolni.

2. A jogellenes elvitellel kapcsolatos hatályos jogi szabályozás hiányosságairól

2.1 A megkeresésekre adott válaszok alapján *a jogellenes elvitel esetében követett eljárás szabályozása olyan problémákat és ellentmondásokat vet fel*, amelyeket a jogalkalmazó szervek – így különösen a központi hatóság, illetve esetenként a bíróság – gyakorlatuk során nem képesek értelmezésükkel megfelelően feloldani. Maga az igazságügyi tárca és számos megkeresett szerv osztja azt az álláspontot, hogy *a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény végrehajtási rendelete* jelenlegi formájában alapvető hiányosságokkal küzd, nem tart lépést az alapvető változásokkal, így a Brüsszel II. rendelet hatálybalépésével járó feladatokra sem reflektál. Aggályos, hogy a végrehajtási rendeletben hiányos a gyakorlatban számos új feladattal bővülő központi hatóság feladatkörének meghatározása, nincsenek meg továbbá a megfelelő, egyértelmű rendelkezések a központi hatóság, a magyar bíróságok és más hatóságok együttműködése tekintetében. Összességében tehát a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény végrehajtási rendelete a jelenlegi formájában már nem alkalmas az Egyezmény, valamint a Brüsszel II. rendelet megfelelő végrehajtásának biztosítására.

Amint arra már a jelentés is rámutatott, a jogellenes gyermekelviteli eljárásban a bíróság, a PKKB egy gyorsított nempereles eljárásban dönt a visszavitel elrendeléséről vagy megtagadásáról. A Hágai Gyermekelviteli Egyezmény 11. cikk (2) bekezdése és a Brüsszel II. rendelet 11. cikk (3) bekezdése szerint a bíróságnak a kérelem beérkezésétől számított *6 héten belül* kell határozatot

hoznia. Rá kell mutatnom arra, hogy a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvével az lenne leginkább összeegyeztethető, ha a gyorsított döntéshozatal kötelezettségét a másodfokú eljárás során is biztosítanák, de a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény végrehajtási rendelete nem tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést. Mindez azt jelenti, hogy 2018. január 1-től az új polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény által előírt általános határidők érvényesülnek, ami ellehetetleníti a 6 hetes határidőn belüli határozathozatalt. Az eljárás céljához igazított rövidebb határidők konkrét jogszabályi előírására emiatt a másodfokú eljárásban is szükség lenne.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a végrehajtási szabályok hiányosságai tekintetében a kialakult jogi helyzet a jogállamiság elvével és a jogbiztonság követelményével összefüggő visszásságot okoz, továbbá felveti annak a veszélyét, hogy a gyakorlatban sérülhet a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elve.

Egyetértek az igazságügyi miniszterrel abban, hogy a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény és a Brüsszel II. rendelet hazai végrehajtásához kapcsolódó jelenlegi szabályozás felülvizsgálata indokolt és időszerű feladat, ehhez pedig rendelkezésre állnak a megfelelő tapasztalatok.

Utaltom kell emellett arra is, hogy a *Kúria joggyakorlat-elemző csoportja a 2013. június 10-i összefoglaló véleményében* számos jogalkotási jellegű javaslatot is megfogalmazott ugyancsak a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény végrehajtási rendeletét érintve. Javasolták, hogy a *gyermek visszavitele iránti nemperes eljárás megfelelő jogforrási szinten, azaz törvényben* részletesen és pontosan szabályozza – különös tekintettel a feleknek már a meghallgatásra szóló idézésben történő tájékoztatására – az eljárás célját, jellegét és a bizonyítási teher feltételeit. Kezdeményezték, hogy teremtsék meg az ideiglenes intézkedés meghozatalának lehetőségét, a bizonyítási kört és eszközöket, a másodfokú eljárásban a határidők (fellebbezés, ellenkérelem, döntés) az eljárás jellegéhez igazodó szabályozását, adott esetben csökkentését (e kérdésekben a Pp.-től eltérő, speciális szabályozás indokolt). Szükségesnek látták továbbá ezen ügyekben a bíróság részére *speciális eljárási kényszerintézkedések* (tartózkodási hely kijelölése, úti okmány letétbe helyezése) alkalmazásának lehetővé tételét és ezek végrehajtásának biztosítását.¹⁴

2.2 A Gyer. 24. § (1) bekezdése alapján a szülők közötti vita esetén bármelyik szülő kérheti a gyámhivatal döntését a *gyermek huzamos időtartamú külföldi tartózkodási helyének kijelöléséről*, ha a gyermek a tanulmányok folytatása, munkavállalás vagy más hasonló célból önállóan vagy egyik szülőjével távozik külföldre, vagy *letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelöléséről*, ha a gyermek letelepedés céljából egyik szülőjével külföldre távozik. A Gyer. 24. § (2) bekezdése rögzíti, hogy a külföldi tartózkodási hely kijelölését kérő szülőnek *a kérelméhez csatolnia kell azokat az okiratokat*, amelyekből megállapítható, hogy *a gyermek nevelése, tartása, ellátása és tanulmányainak folytatása külföldön biztosítva van*. Ilyen okiratok a *külföldi hatóság által kiállított környezettanulmány*, az iskolalátogatási igazolás, a szülő jövedelemigazolása, befogadó nyilatkozat. Lényeges, hogy ilyen esetben a külföldi környezettanulmány beszerzéséről a szülő kérelmére a gyámhivatalnak kell gondoskodnia. Ha a szülő még nem kezdte meg külföldön a munkavégzést, a gyámhivatal a jövedelemigazolás helyett elfogadhatja a *szülő nyilatkozatát* a várható jövedelméről.

A kormányhivatali válaszok kitértek arra, hogy a külföldi tartózkodási hely kijelölése során a Gyer. 24. § (2) bekezdése által kötelezően beszerzendőként meghatározott környezettanulmány indokolatlanul lassítja az eljárást. Mindez oda vezethet, *hogy a gyámhatósági döntést be nem váró szülő esetén jogellenes külföldre vitelt alapozhat meg*. A környezettanulmány tartalmi elemeinek megfelelő, egyéb dokumentum becsatolásának biztosításával ezen kockázat elkerülhető lenne.

A Gyer. 24. § (2) bekezdése szerint a kérelmező szülőnek csatolnia kell az *iskolalátogatási igazolást*, amelyből megállapítható, hogy a gyermek tanulmányainak folytatása külföldön biztosítva van. Mindez azonban problémákhoz, sőt félreértésekhez vezethet, mivel a környezettanulmány elkészítésének megkövetelése, de különösen az iskolalátogatási igazolás meglétének elvárása már eleve azt feltételezi, hogy *a gyermek már külföldön van, ott beírták egy külföldi iskolába és ott teljesíti a tankötelezettségét*, ez pedig önmagában megvalósítja a jogellenes elvitelt.

¹⁴ Lásd: http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemeney_2013_el_ii_g_1_14.pdf

Mind ezek alapján megállapítom, hogy a Gyer. 24. § (2) bekezdésében foglaltak nyomán kialakult jogi helyzet a jogállamiság elvével és a jogbiztonság követelményével összefüggő visszaállítást okoz, továbbá felveti annak a veszélyét, hogy a gyakorlatban sérülhet a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elve.

Megjegyzem, hogy a kapcsolattartási és a gyermek huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelölése iránti ügyekben az eljáró gyámhatóságok találkozhatnak a jogellenes gyermekelvitel jelenségével. Mivel ezen ügyek speciálisak, összetettek, nagyobb szakmai felkészültséget igényelhetnek, megfontolható lehet – a képzések és a szakmai protokollok mellett – annak a vizsgálata is, hogy az ilyen ügyeket kijelölt, például a megyeszékhelyen működő járási gyámhivatalhoz telepítsék.

3. A mediáció jelentősége a jogellenes elviteli eljárások kezelése, megelőzése kapcsán

A jogellenes elviteli ügyek kezelése és megelőzése terén fontos hangsúlyozni a felek közti *családjogi mediáció alkalmazásának a jelentőségét*. Az egyre fokozódó nemzetközi mobilitás következtében a családjogi viták sem maradnak az országhatárokon belül, ami *ösztönzi a határokon átnyúló családjogi mediáció fejlődését*. Az Európai Unió a mediáció családjogi ügyekben történő alkalmazását az uniós jogalkotás több szintjén is hangsúlyozza. Példaként említhető a Brüsszel II. rendelet 55. cikke, amely felhívja a tagállamok figyelmét, hogy segítsék elő a szülői felelősség jogosultjai közötti megállapodás létrejöttét közvetítés vagy egyéb eszközök útján. Az Európai Parlament és a Tanácsa polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól szóló 2008/52/EK Irányelve (2008. május 21.) a mediáció bírósági eljárásban történő gyakorlati alkalmazását mutatja be. Az Európa Tanács gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2010. évi iránymutatása¹⁵ kiemeli, hogy ösztönözni kell a bírósági eljárás alternatíváinak, így a közvetítésnek (mediáció), a bírósági útról való elterelésnek (diverzió), valamint az alternatív vitarendezési módoknak az alkalmazását, amennyiben az szolgálja leginkább a gyermek legfőbb érdekét.

A jogellenes elviteli ügyekben végzett mediáció egyaránt hatékony lehet a gyermek elvitelét megelőzően (a konfliktushelyzet oldásában), illetve a már megtörtént elvitel esetén (önkéntes visszavétel elősegítése), valamint a visszavitt elrendelő határozat végrehajtásának elősegítése során (kapcsolattartás hosszú távú biztosítása érdekében). Ez egy sajátos formája a határokon átnyúló közvetítésnek, mivel *legtöbbször párhuzamosan folyik a gyorsított bírósági eljárással* és fokozott együttműködést igényel a hatóságokkal, például a megállapodás végrehajthatósága és az elvitt megvalósító szülő büntetethetőségének feltérképezése érdekében.

A jogellenes elviteli ügyekben végzett *mediáció sajátos jellege okán* az eljáró családjogi mediátornak több különleges feltételnek kell megfelelnie. A speciális mediátor interdiszciplináris munkája többek közt, hogy meg kell vívnia a kulturális és nyelvi különbségek okozta kihívásokkal, együtt kell működnie a hosszú távon fenntartható kapcsolattartás érdekében, rendelkeznie kell a szükséges szociálpszichológiai és jogi ismeretekkel. Az Európai Parlament 1987 óta működteti az *európai parlamenti közvetítő intézményét*. Az ingyenes eljárását bármely szülő kezdeményezheti, a megállapodást a tagállami bíróságok elismerik, illetve végrehajthatónak nyilvánítják.

2012-ben a Hágai Nemzetközi Magánjogi Konferencia Állandó Hivatala megjelentette a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény gyakorlati alkalmazásának támogatása céljából kidolgozott útmutató-sorozatának ötödik részét *Közvetítés*¹⁶ címmel. Az útmutató áttekintést ad a mediáció előnyeiről, kockázatairól, bemutatja a közvetítési folyamatot és hangsúlyozza a speciális mediátorok megfelelő képzésének fontosságát. Azonban a képzés – sem európai, sem nemzetközi szinten – nem egységes, mivel a mediátorokra vonatkozó képzési követelmények szintjén nincs közös hivatkozási pont. Az Európa Tanács több ajánlása is arra ösztönzi az államokat, hogy gondoskodjanak a családjogi mediátorok képzéséről (például a családi mediációról szóló R (98) 1.

¹⁵ Lásd Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának 2010. november 17-én elfogadott, Gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló Iránymutatását: <https://rm.coe.int/16806a4541>

¹⁶ Lásd: <https://e-justice.europa.eu/fileDownload.do?id=a4850c91-1f81-46b3-bfc9-2c9ee7e2a1a5>

számú ajánlás, a családi mediációról és a nemek közötti egyenlőségről szóló R1639 (2003) 1. számú ajánlás, a polgári ügyekben végzett közvetítésről szóló R (2002) 10. számú ajánlás).

Jelenleg az egyes tagállamok *jogszabályban szabályozzák* a mediátorokra vonatkozó követelményeket, a közvetítői névjegyzéket, de ezek általában nem kifejezetten a családjogi mediátorokra vonatkoznak. A Nemzetközi Szociális Szolgálat (ISS) 2010-ben indította el a nemzetközi családi mediáció elnevezésű programját, amelynek keretében – többek között – kiadtak a nemzetközi családi mediációról egy kézikönyvet¹⁷ az érintett családok és szakemberek számára, létesítettek egy többnyelvű honlapot¹⁸ a családi mediációról szóló országinformációkkal, illetve egy 55 mediátorból álló nemzetközi munkacsoportot hoztak létre, akik kidolgozták a nemzetközi családi mediációban alkalmazandó 10 alapelvet tartalmazó chartát.¹⁹

A Reunite International Child Abduction Centre az Egyesült Királyság területén működő civil szervezet, amely a telefonos tanácsadás mellett egy mediációs szolgálatot működtet. Az elviteli jogvitákban alkalmazandó mediáció módszertanát a Hágai Gyermekelviteli Egyezmény rendelkezéseivel összhangban dolgozták ki és alkalmazkodtak a bírósági eljárás gyakorlatához.

A Cross-border Family Mediators (CBFM) a 2012-es TIM (Training in international family mediation) projekt keretében jött létre. A projektnek kiemelt célja a nemzetközi családjogi közvetítők európai hálózatának megteremtése és a harmonizált európai képzés hiányában egy képzési rendszer létrehozása volt. A CBFM évente szervez 50 órás képzést családjogi mediátorok számára, hogy a jogellenes gyermekelviteli és gyermekelhelyezési ügyekben hatékonyan lássák el a speciális közvetítői munkát. Jelenleg 125 *családjogi mediátor* végezte el ezt a képzést (ebből egy magyar mediátor). A képzés során a résztvevő mediátorok megismerik a jogi háttér szabályozást, elsajátítják a speciális közvetítéshez szükséges eszközök használatát és módszertanát, valamint tájékoztatást kapnak a határokon átnyúló mediációt szolgáltató szervezetekről.

Magyarországon a mediáció alkalmazásának alapjait a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény teremtette meg, amely megkülönbözteti az Igazságügyi Minisztérium által vezetett közvetítői névjegyzékbe felvett mediátorokat a bírósági közvetítőktől. 2013-ban a Ptk. egyik novuma volt, hogy lehetővé tette a *mediáció kötelező alkalmazását a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti perben* (4:172. §) és a *gyámhatósági eljárásban* (4:177. §). A jogellenes gyermekelviteli ügyekben a mediáció a központi hatóság és a bíróság eljárásában a hatályos jogszabályok alapján egyaránt megjelenhet. A központi hatóság a minisztériumi *tájékoztató anyaggal* ösztönözheti a szülőket a mediációra (akár a bírósági eljárást megelőzően). A bírósági eljárás során a szülők közös kérelme vagy a bíróság kezdeményezése alapján nyílik meg a mediáció lehetősége.

A megkérdezettek egyhangúan számoltak be arról, hogy az érintett felek kifejezetten kevés esetben veszik igénybe a mediációt. Ez a válaszadók szerint a szülők közötti mély, elhúzódó konfliktussal, a kompromisszumos megoldás elutasításával, a mediációról való ismeretek hiányával magyarázható. Ilyen irányú igény esetén ugyanakkor szakosított mediátort nem tudtak volna a feleknek ajánlani.

A vizsgálat egyik jellemző tapasztalata volt, hogy minden megkérdezett szerv lényegesnek tartja a mediáció alkalmazását, azonban a jogszabályi lehetőség és a hatékonyság ellenére mégis minimális a mediáció igénybevétele. Kétségtelen, hogy nem elegendő pusztán a lehetőség megteremtése, hanem *aktívan népszerűsíteni kellene* Magyarországon a mediáció intézményét és kiemelt szerepet kell biztosítani a jogellenes elviteli ügyekben a közvetítői eljárásnak. Ebben a körben külön is hangsúlyozni kell a *jogi képviselők szerepét*, akiknek szintén fontos képbe kerülniük az ügyfelek számára rendelkezésre álló jogi lehetőségekkel ilyen helyzetben. Rá kell mutatnom arra, hogy mind az Európai Unió, mind pedig a nemzetközi gyermekjogi jogvédelem területén dolgozó intézmények egybehangzó módon támogatják a mediáció széleskörű alkalmazását.

Aggodalomra adhat okot a rendelkezésre álló szakemberek elérhetőségének hiánya: jelenleg Magyarországon csupán egyetlen jogellenes gyermekelviteli ügyekre szakosodott mediátor van és még az ő tevékenységét is kevesen ismerik. Nincsen továbbá olyan képzés sem, amely

¹⁷ Lásd: http://www.iss-ssi.org/images/Conf-MFI/guides/Guide_EN.pdf

¹⁸ Lásd: <http://www.ifm-mfi.org/>

¹⁹ Lásd: http://ifm-mfi.org/sites/default/files/CHARTER/ENGLISH/IFM%20Charter_ENG.pdf

kifejezetten a jogellenes gyermekelviteli ügyekre specializálná a mediátorokat, így a mediátorok a speciális szaktudás ismerete nélkül vállalják el az ügyeket. Meggyőződésem, hogy számos olyan eset van, amikor egy tájékozott jogi képviselő, illetve a szakképzett mediátor együttműködésével az eleve konfliktusos helyzetek elmérgesedése, jogellenes elvitelig való fokozódása megelőzhető, illetve a gyermek jogellenessé vált elvitelét követően a helyzet közös megoldása elérhető volna.

Mindezek alapján megállapítom, hogy az szolgálná a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvét, ha a jogi lehetőség megeremtésén túl rendelkezésre állnának a mediáció tényleges igénybevételére ösztönző tényezők, valamint a széleskörű tájékoztatás és az erre épülő szolgáltatás.

4. A gyermek huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelöléséről szóló határozatokban a tájékoztatás szükségessége kapcsán

A szülők széleskörű tájékoztatása alapvető jelentőségű a potenciális jogellenes elviteli helyzetek megelőzésében. Számos megkeresett szerv hangot adott azon álláspontjának, mely szerint a jogellenes elviteli ügyekben komoly szerepet játszik a jogszabály ismeretének hiánya.

A már hivatkozott Ptk. 4:180. § (2) bekezdése kimondja, hogy a kapcsolattartás – ha a bíróság vagy a gyámhatóság a gyermek érdekében eltérően nem rendelkezik – *kiterjed a gyermek meghatározott időtartamú külföldre vitelére is.* Ennek megfelelően a Gyer. már idézett 24. § (5) bekezdése szerint a gyámhivatal a gyermek huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldre távozása esetén határozatában tájékoztatja a gyermek törvényes képviselőjét arról, hogy – többek közt – *kérheti a kapcsolattartás megváltoztatását.* A Gyer. 29/A. §-a szerint a kapcsolattartási ügyekben az egyezség során, illetve ennek hiányában a kapcsolattartás rendezése tárgyában hozott *határozatban rendelkezni kell – többek között – a gyermek meghatározott időtartamú külföldre viteléről.*

A megkeresett kormányhivatalok beszámolója szerint megállapítható, hogy az első- és másodfokú gyámhivatalok kapcsolattartást szabályozó döntéseiben *kizárólag a Gyer. által meghatározott kötelező tartalmi elemek szerepelnek, nem hívják fel a figyelmet a jogellenes gyermekelvitelre vonatkozó szabályokra.* A Csongrád Megyei Kormányhivatal kormány megbízottjának álláspontja szerint a szülői felügyelet rendezése iránti *bírósági döntésben kellene a szülőket a külföldi tartózkodás korlátait érintő szabályozásról, mint a jogellenes gyermekelvitel megakadályozását célzó rendelkezésről tájékoztatni.* A Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal vezetője hozzátette, hogy a kapcsolattartást szabályozó határozatok vizsgálata során megállapította, hogy az elsőfokú gyámhivatalok a jogszabályban foglaltaknak megfelelően járnak el, azonban *gyakorlatuk a megyei szinten nem egységes.* A gyámhivatalok többsége a jogszabályban meghatározott kötelező elemeken túl nem szerepeltet a gyermek meghatározott időtartamú külföldre viteléről szóló tájékoztatást, ezért a kormányhivatal intézkedett a gyakorlat egységesítéséről a tekintetben, hogy valamennyi kapcsolattartással összefüggő határozat *tartalmazzon tájékoztatást* e tárgy körben.

Mindezek alapján megállapítom, hogy a gyámhatósági döntések során a jogellenes elvitelre vonatkozó figyelemfelhívó tájékoztatás egységes gyakorlata felelne meg a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvének.

Az igazságügyi miniszter hozzátette, hogy a jogellenes gyermekelvitelről szóló információ terjesztését jól szolgálná, ha a *gyermek feletti felügyelet tárgyában hozott határozatok is tartalmaznának tájékoztatást arra vonatkozóan, hogy a szülő hogyan, milyen feltételekkel viheti a gyermeket külföldre.* A határozatok ugyanis – szemben a papír alapú tájékoztató anyagokkal, de még az interneten található információkkal is – *minden érintett szülő rendelkezésére állnak, így a szükséges információk beszerzése még a részükről megeendő további lépéseket sem igényel.*

A PKKB válaszában megerősítette, hogy a gyermek számára fontos, hogy a *nyári szünet viszonylag hosszabb kapcsolattartási idejében* elég időt tölthessen esetleges külföldi állampolgársággal rendelkező szülőjével és annak tágabb családjával, ezáltal identitása megerősödhessen, stabil gyökerei alakulhassanak ki a számára kevésbé ismert ország kultúrája vonatkozásában is. A bíróság ritkán rendelkezik akként, hogy a szülő a gyermeket nem viheti a saját kapcsolattartási idejében külföldre, holott ez jó néhány vegyes házasságból született gyermek vonatkozásában indított szülői felügyeleti jog rendezése iránti eljárásban felmerül igényként.

Ombudsmanként a bíróság eljárását és döntését az Ajbt. alapján nem vizsgálhatom, nem minősíthetem, a bírósági gyakorlat vonatkozásában intézkedést nem fogalmazhatok meg. Rá kell mutatnom arra, hogy önmagában az a tény, hogy a kapcsolattartásra jogosult szülő külföldi állampolgársággal rendelkezik, nyilvánvalóan nem lehet alap arra, hogy a bíróság megelőzőként, óvatosságból ab ovo megtiltsa a gyermek külföldre vitelét. Az esetleges viták, félreértések és az ebből következő jogviták megelőzése érdekében célszerű lehet a potenciális külföldre vitellel járó kapcsolattartás a pontos körülményeit, időtartamát, a gyermek átadás-átvételének módját, ennek költségeit *egyértelműen rendezni* az ítéletben vagy az egyezség jóváhagyása során.

Gyermekjogi szempontból fontosnak tartom azt is, hogy ne legyen eshetőleges a bíróság, illetve a gyámhatóság által hozott döntések során a gyakorlatban a gyermek huzamos időn át vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodás feltételeiről, következményeiről és jogszabályi háttéréről szóló tájékoztatás. Ha ugyanis a jogalkalmazók megfelelő tartalommal tájékoztatnák ezekről a szülőket, azzal hatékonyabban hozzá tudnának járulni a jogellenes gyermekelvitelhez vezető cselekmények megelőzéséhez. A bírósági és gyámhatósági döntések közlésével így az érintettek széleskörű tájékoztatása és figyelemfelhívása megoldott volna.

5. A jogellenes elviteli ügyek kezeléséhez szükséges képzések, továbbképzések helyzete, a gyermekvédelmi szakemberek munkáját segítő szakmai összefoglaló anyagok

5.1 A Hivatalomhoz érkező, jogellenes gyermekelviteli eljárással kapcsolatos panaszbeadványok az érintett gyámhatóságok késedelmes eljárása, döntéshozatala mellett az ügykezelésben hatáskörrel rendelkezők szakmai hozzáértésének, felkészültségének hiányosságairól számolnak be.

Az Igazságügyi Minisztérium nemzetközi magánjogi szakterülettel foglalkozó munkatársai 2010 óta számos jogellenes gyermekelvitellel foglalkozó hazai és nemzetközi konferencián és képzésen vettek részt. Válaszában a miniszter kiemelte, hogy az érintett hatóságok megfelelő tájékoztatása érdekében készséggel nyújtanak segítséget a szükséges képzések megtartásához is.

A jogellenes elviteli ügyekben Magyarországon kizárólagos illetékességgel eljáró PKKB bírái 2015 novemberében adtak tájékoztatást a Családjogi Csoport bírának a külföldi elemeket tartalmazó családjogi tárgyú ügyekben, illetve a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet jogellenes elviteli összekötő magyar bírása teljesíti a külföldről érkező megkereséseket. A magyar bírák emellett rendszeresen vesznek részt képzéseken és több magyar bíró is előadást tartott nemcsak Magyarországon, hanem külföldön is a jogellenes elviteli ügyek vonatkozásában.

Utaltom kell arra, hogy a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja a 2013. június 10-i összefoglaló véleménye szerint szükséges a jogellenesen Magyarországra hozott gyermekek visszavitelével kapcsolatos eljárásokban *részt vevő jogászok* (bírák, ügyvédek) speciális képzésének megszervezése, ami magában foglalja a gyermekek meghallgatásának pszichológiai kérdéseit is.²⁰

A Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság számolt be arról, hogy a Bűnmegelőzési Osztály és a megyei kormányhivatal „Migráns gyermekek jelzőfényei” címmel szakmai konferenciát tartott 2014. november 20-án a gyermekjogok napja alkalmából és a rendezvényt követően a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány „Megelőzés és ártalomcsökkentés gyermekek jogellenes külföldre vitelének és visszatartásának eseteiben” című kiadványát átadták további hasznosítás céljából a megye rendőrkapitányságainak, határrendészeti kirendeltségeinek.

A megkeresett kormányhivatalok válasza szerint egyik munkatársuk sem vett részt jogellenes elvitel témakörében tartott szakmai képzésen vagy továbbképzésen. A Pest Megyei Kormányhivatal és a Baranya Megyei Kormányhivatal kiemelte, hogy az egyre növekvő számú, külföldi elemet tartalmazó gyámhatósági ügyek miatt *szükséges lenne konferenciák, képzések keretében elsajátítani a vonatkozó joganyag ismeretét és alkalmazását*. A Csongrád Megyei Kormányhivatal tájékoztatása szerint az ügyek csekély számának ellenére igen nagy szakmai felkészültséget igényel a jogellenes elviteli ügyek kezelése, hiszen a magyar rendelkezések mellett naprakész ismeretekkel

²⁰ Lásd: http://www.lb.hu/sites/default/files/joggyak/osszefoglalo_velemen_2013_el_ii_g_1_14.pdf

kell rendelkezni szabályozásról. A gyámhivatali ügyintézők nem rendelkeznek tapasztalattal, *sok utánajárással jár az ügyek megoldása, ami egyértelműen jelentősen lelassítja a hatósági eljárásokat.*

Mindezek alapján megállapítom, hogy a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvének nem felel meg az, hogy az érintett szakemberek nagyobb része számára csak ritkán és szűkebb körben áll rendelkezésre a jogellenes gyermekelvitel megelőzésére vonatkozó szakirányú képzés, illetve továbbképzés, miközben látható az ügyszám folyamatos növekedése, a tájékoztatatlanság miatti fragmentált együttműködés.

5.2 A jogellenes elviteli ügyek kezelése valamennyi szakember számára komoly kihívást jelent. Bár az előzményei eltérőek lehetnek, közös vonásuk, hogy a nemzetközi elemet tartalmazó, bonyolult, a feleket és főként az érintett gyermeket, gyermekeket komolyan megviselő esetekkel állnak szemben. Ennek alapján könnyen belátható, hogy a világos és egyértelmű jogszabályi előírások mellett a szakmai munkát jól segítő, aktualizált és hozzáférhető szakmai útmutatók, protokollok és kézikönyvek szerepe kiemelkedően fontos. A megkeresésemre a kormányhivaltól kapott válaszokból kiderült ugyanakkor, hogy maguk a gyámhatóságok a jogellenes gyermekelviteli ügyek megelőzése kapcsán külön, belső használatú szakmai protokollal nem rendelkeznek. *Alláspontom szerint a gyermek legjobb érdekének megfelelő eljárás elvét szolgálná ilyen összefoglaló tájékoztatók kiadása.*

A kapott válaszok fényében különösen indokolt volna, hogy a gyermekekkel dolgozó szakemberek számára *a jogellenes elviteli ügyeket potenciálisan eredményezhető helyzetekről, azok megelőzéséről* egységes szakmai protokoll, illetve külön aktualizált megelőzési kézikönyv készüljön.

Jelentésemben már hangsúlyoztam, hogy a hatósági, illetve a bírósági határozatokban alkalmazható a jogellenes elvitelre vonatkozó *tájékoztatásnak és figyelemfelhívásnak* komoly szerepe lehet. Mindezen túl úgy látom, hogy a tényszerű, a szabályokra és jogkövetkezményekre koncentráló tájékoztatáson túl időszerű *egy ismeretterjesztő, on-line hozzáférhető, közérthető tartalmú kézikönyv* (esetleg ahhoz kapcsolódó képes útmutató, videó) elkészítése a potenciálisan érintett külföldön tanuló, dolgozó, külföldre költöző személyek, párok, szülők és leendő szülők számára. Minderre építve lehetséges lenne sajtó- és médiakampányt is szervezni. Ehhez álláspontom szerint rendelkezésre áll a megfelelő magyar szakmai háttér és az a nemzetközi, európai uniós „szerszámkészlet” (toolkit), ami hatékonyan adaptálható a magyar életviszonyokra.

Intézkedéseim

A jelentésemben feltárt alapjogokkal összefüggő visszasság bekövetkezésének jövőbeli megelőzése érdekében – az érintett szakmai-civil szervezetek bevonása mellett –

- 1) az Ajbt. 37. §-a alapján *megfontolásra javaslom* az igazságügyi miniszternek, hogy a jelentésemben foglalt szempontok nyomán és a nemzetközi gyermekjogi standardokkal, valamint uniós előírásokkal összhangban teljeskörűen vizsgálja felül a hatályos Gyermek Jogellenes Külföldre Vitelének Polgári Jogi Vonatkozásairól szóló, Hágában, az 1980. évi október 25-én kelt, az 1986. évi 14. törvényerejű rendelettel kihirdetett szerződés végrehajtásáról szóló 7/1988. (VIII. 1.) IM rendelet szabályait;
- 2) az Ajbt. 37. §-a alapján *megfontolásra javaslom* az emberi erőforrásokért felelős miniszter számára, hogy a potenciális jogellenes gyermekelviteli esetek megelőzése érdekében tekintse át és vizsgálja felül a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a külföldi tartózkodási hely kijelölését kérő szülő által becsatolandó iratok körét meghatározó 24. § (2) bekezdésében foglaltakat;
- 3) az Ajbt. 31. §-a alapján *felkérem* az emberi erőforrások miniszterét, hogy – az igazságügyi miniszterrel szakmai együttműködésben – tekintse át az esetlegesen jogellenes elvitelhez vezető – így különösen a szülői felügyelet és kapcsolattartás kérdését érintő – esetek megelőzésével kapcsolatos szakmai és oktatási anyagokat, és tegye meg a szükséges

intézkedéseket, hogy a gyermekvédelem dolgozói számára aktualizált összefoglaló szakmai tájékoztató anyagok álljanak rendelkezésre;

- 4) az Ajb. 31. §-a alapján *felkérem* a megyei és a fővárosi kormányhivatalok vezetőit, hogy
  - a) biztosítsák, hogy az irányításuk alá tartozó valamennyi gyámhatóság az eljárása során egységesen, minden esetben a gyermek huzamos időtartamú vagy letelepedés céljából történő külföldi tartózkodási helyének kijelöléséről szóló határozatának indokolásában adjon figyelemfelhívó tájékoztatást a jogellenes elvitelre vonatkozó szabályokról;
  - b) gondoskodjanak arról, hogy – az Igazságügyi Minisztérium a területen jártas szakértő munkatársai bevonásával – a képzések, illetve továbbképzések alkalmával az irányításuk alatt álló megyei, járási gyámhatóságok munkatársai folyamatosan részletes ismeretekhez, aktuális információkhoz jussanak a jogellenes gyermekelvitelre vonatkozó szabályokról, a jogellenes elvitellel fenyegető helyzetek kezelése, azok jobb megelőzése érdekében;

Budapest, 2018. február 1.

Széki László

